

Uitgevoerd door
Hogeschool Gent
Vakgroep Sociaal Werk

Auteurs
Sven De Visscher
Didier Reynaert

In opdracht van
Agentschap voor Binnenlands Bestuur
Team Stedenbeleid

Kinderen en jongeren als medeburgers in een duurzame en leefbare stad

Visietekst ter voorbereiding van de ontwikkeling van een kindfocus binnen de stadsmonitor

Definitieve versie • 5 november 2013

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Methodologie	4
3	Kindvriendelijkheid als pedagogisch kader	5
3.1	Romantisch kindbeeld als ontstaansgrond	5
3.2	Kinderen en jongeren als medeburgers	6
4	Bouwstenen voor een kindvriendelijke stad	8
4.1	Stedelijk burgerschap	8
4.2	Participatief werken	10
4.3	Leefwereldgericht werken	11
4.4	Infrastructureel werken	13
5	Kindfocus op de stadsmonitor	13
5.1	Transversale intenties	15
5.2	Beleidsdomein cultuur	16
5.2.1	Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad	16
5.2.2	Voorstellen tot herformulering van intenties	16
5.3	Beleidsdomein vrije tijd	17
5.3.1	Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad	17
5.3.2	Voorstellen tot herformulering van intenties	18
5.4	Beleidsdomein leren en onderwijs	19
5.4.1	Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad	19
5.4.2	Voorstellen tot herformulering van intenties	20
5.5	Beleidsdomein natuur- en milieubeheer	21
5.5.1	Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad	21
5.5.2	Voorstellen tot herformulering van intenties	22
5.6	Beleidsdomein ondernemen en werken	23
5.6.1	Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad	23
5.6.2	Voorstellen tot herformulering van intenties	23
5.7	Beleidsdomein stedelijke administratieve dienstverlening	25
5.7.1	Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad	25
5.7.2	Voorstellen tot herformulering van intenties	25

5.8	Beleidsdomein veiligheidszorg	26
5.8.1	Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad	26
5.8.2	Voorstellen tot herformulering van intenties	27
5.9	Beleidsdomein wonen en woonomgeving	27
5.9.1	Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad	27
5.9.2	Voorstellen tot herformulering van intenties	28
5.10	Beleidsdomein mobiliteit	29
5.10.1	Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad	29
5.10.2	Voorstellen tot herformulering van intenties	29
5.11	Beleidsdomein zorg en opvang	31
5.11.1	Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad	31
5.11.2	Voorstellen tot herformulering van intenties	31
<hr/>		
6	Conclusies	33
<hr/>		
7	Geraadpleegde literatuur	34

1 Inleiding

De stadsmonitor is een instrument van het Vlaamse stedenbeleid en de Studiedienst van de Vlaamse Regering dat zowel de Vlaamse overheid als de stadsbesturen toelaat aan de hand van indicatoren na te gaan of de 13 Vlaamse centrumsteden in meer leefbare en duurzame richting evolueren (Bral & Schelfaut, 2013). De aandacht voor de positie van kinderen in de steden is daarbij niet nieuw. Het aantrekken van jonge gezinnen met kinderen in de steden blijft een belangrijke doelstelling. Beter zicht krijgen op elementen die van belang zijn voor de gezinnen om wel/niet te kiezen voor de stad, is wenselijk. Maar ook de stem van kinderen en jongeren zelf kan een belangrijke bron van informatie over de leefbaarheid en duurzaamheid van de stad opleveren. Via een telefonische enquête in 2004 en 2006 en een schriftelijke survey in 2008 en 2011 werd de perceptie van de stad bevraagd bij volwassenen en jongeren ouder dan 15 jaar, maar nog niet bij -15 jarigen. Dit is een leemte. Uit gegevens van de Stadsmonitor blijkt dat jonge gezinnen nog steeds de stad verlaten, hoewel de stadsvlucht vermindert. Zo is het migratiesaldo van jonge gezinnen in 7 van de 13 centrumsteden positief voor de periode 2007-2009.

Vanuit die achtergrond hebben de Studiedienst van de Vlaamse Regering en het Team Stedenbeleid een denkproces opgestart om de mogelijkheid van een kindfocus binnen de stadsmonitor te ontwikkelen. De stad leefbaar en aantrekkelijk maken voor kinderen staat daarbij voorop. Binnen de stadsmonitor ontbreekt tot op heden echter een expliciete visie op de positie van het kind in de stad. De focus lag in eerste instantie op leefbare en duurzame steden die jonge gezinnen in de stad kunnen houden of aantrekken (Bral & Schelfaut, 2013). Vanuit deze achtergrond stelden Stuyck en Jacques (2013) een eerste conceptueel kader op, gebaseerd op internationale literatuur rond kindvriendelijke steden, de bestaande praktijk in een aantal steden en het reeds verrichte denkwerk rond deze thematiek door het Vlaams Netwerk Kindvriendelijke Steden, de Gezinsbond, VVJ en Kind & Samenleving. Vanuit deze oefening werpen ze ook de vraag op of de visiematrix van de stadsmonitor en de hieraan gekoppelde indicatoren de kindvriendelijke stad voldoende in beeld brengen, en toetsen ze deze aan de gevonden resultaten in de literatuur. Om de krijtlijnen van deze visie verder uit te tekenen, werd er een dialoog opgestart met vertegenwoordigers van de centrumsteden en diverse experts uit het middenveld en de academische sector. Dit rapport brengt de belangrijkste inzichten uit deze gesprekken samen om tot een samenhangende visie te komen rond de positie van kinderen in de stad en een kader aan te reiken voor de vertaling van deze visie op het niveau van de beleidsintenties die aan de basis liggen van de stadsmonitor.

2 Methodologie

Samen met een expertengroep werd er in drie vergaderingen gediscussieerd over:

- Concepten met betrekking tot de kindvriendelijke stad die noodzakelijk zijn om mee te nemen in de visiematrix
- Bestaande intenties uit de visiematrix met betrekking tot kindvriendelijkheid (behouden, aanpassen?..)
- Voorstellen voor nieuwe intenties die opgenomen moeten worden in de visiematrix.

- Verschil/ meerwaarde/aanvulling in vergelijking met andere instrumenten (oa kinderrechtenmonitor, JOP-monitor,...)
- Deze visietekst waaruit de op te nemen intenties volgen (bestaande intenties, nieuwe intenties, aangepaste intenties).

In deze expertengroep zetelden vertegenwoordigers van de 13 centrumsteden, Kind & Samenleving, het Europees netwerk voor kindvriendelijke steden, Kinderrechtencommissariaat, VVJ, Gezinsbond, het Jeugdonderzoekplatform, Team Stedenbeleid, de Studiedienst van de Vlaamse Regering, Afdeling Jeugd van de Vlaamse Overheid, het kabinet van de Vlaamse minister van Jeugd en het kabinet van de Vlaamse minister van Stedenbeleid.

3 Kindvriendelijkheid als pedagogisch kader

In de ontwikkeling van een kindfocus in de stadsmonitor neemt het begrip kindvriendelijkheid een belangrijke plaats in als richtinggevend concept. Een evidente keuze, zo lijkt het, vermits het concept van de kindvriendelijke stad reeds geruime tijd is opgenomen in het beleidsdiscours op verschillende niveaus over kinderen in de stad (zie o.m. Stuyck & Jacques, 2013; Van Gils & Van Rumst, 2002). Toch roept het begrip kindvriendelijkheid tegelijk een aantal fundamentele vragen op, onder meer naar het onderliggend kindbeeld van waaruit de kindvriendelijke stad wordt geconcipeerd en tot welk soort opvoeding kindvriendelijke voorzieningen in die stad dan wel (moeten) bijdragen.

3.1 Romantisch kindbeeld als ontstaansgrond

Laten we beginnen bij het onderliggende kindbeeld dat aan de basis ligt van allerhande kindvriendelijke voorzieningen. Voor een groot deel van de twintigste eeuw vormde de ontwikkelingspsychologie de dominante invalshoek voor de studie van het kind. Dit vormde een belangrijk kader voor de ruimtelijke segregatie van kinderen in aparte omgevingen. Lea Dasberg concludeerde in die zin dat doorheen de 20ste eeuw er een sterke tendens is gegroeid in de opvoeding die ze samenvatte als het *grootbrengen door kleinhouden als historisch verschijnsel* (Dasberg, 1981). De leefwereld van kinderen wordt duidelijk onderscheiden van die van volwassenen, en ze worden ontslagen van economische activiteit ter wille van hun harmonieuze ontwikkeling en socialisatie tot volwassen burgers en hun toekomstige bijdrage tot de maatschappij. Het jeugdland bereidt kinderen voor op hun burgerschap in de samenleving door ze tijdelijk buiten de samenleving te plaatsen en ze ertegen te beschermen. In vergelijking met de wereld van de volwassenen die wordt gekenmerkt door zwaarwichtigheid, werkdruk, concurrentie, verantwoordelijkheden, enzovoort, wordt de kinderlijke leefwereld voorgesteld als een reservaat waar men nog vrij en vrolijk, onschuldig en onbelast kan leven, een verloren hemel (Mortier, 1999). "Oorspronkelijke onschuld" vormt een basiskarakter van het geromantiseerde kind dat in stand moet gehouden worden tot de volwassenheid en beschermd moet worden tegen de invloeden van de maatschappij (Hendrick, 1997). Een dergelijk romantisch kindbeeld heeft een belangrijke invloed gehad op de ontwikkeling van afzonderlijke speelruimtes in de stad, maar dreigt tegelijk uit te monden in een verenging van de kindvriendelijke stad in een *syndroom van Madurodam* (Rogiers, 2005). Madurodam is

een miniatuurstad in Nederland die als attractiepark voor kinderen is ingericht. De “echte” stad wordt er zo realistisch mogelijk nagebootst, met als bedoeling een zo ‘typisch en herkenbaar’ (sic) mogelijke Nederlandse stad te reconstrueren, tot en met de jaarlijkse verkiezing van een eigen jeugdgemeenteraad en burgemeester. Alles is er aangepast op maat van kinderen. Op die manier is Madurodam een goede metafoor voor het beeld van de ideale stad voor kinderen zoals deze in veel discussies wordt gehanteerd, met ontwerpcriteria die ‘typisch’, ‘herkenbaar’ en ‘op maat van kinderen zijn’... maar tegelijk los staan van de rest van de stad.

De vraag naar het onderliggend kindbeeld is sterk verbonden met de vraag tot welk soort opvoeding kindvriendelijke voorzieningen willen bijdragen. De stedelijke omgeving kan opgevat worden als een medeopvoeder en op die manier zijn er vele *pedagogieken* denkbaar van de kindvriendelijke stad (De Visscher, 2008). Vanuit een individuele pedagogiek staat de harmonieuze ontwikkeling van het kind als individu centraal. Het kind moet alle kansen krijgen om hoofd, hart en handen te ontwikkelen en de eigen talenten te ontdekken. De kindvriendelijke stad moet in dat geval via haar ruimtelijke inrichting en voorzieningenaanbod ontwikkelingsmogelijkheden creëren voor kinderen en jongeren. De eerste stedelijke speeltuinen zijn bijvoorbeeld vanuit dit oogpunt ontworpen: de speeltoestellen moesten kinderen aanzetten tot specifieke bewegingsactiviteiten die hun motorische ontwikkeling ten goede zouden komen (Vanhelsuwé, 1974).

3.2 Kinderen en jongeren als medeburgers

Een sociale pedagogiek maakt de verbinding tussen dit individuele ontwikkelingsproces en de maatschappelijke context waarbinnen opvoeding plaatsgrijpt. De opvoeding heeft immers een maatschappelijk belang dat soms de individuele belangen van kinderen en jongeren kan doorkruisen, omdat kinderen en jongeren ook steeds deel uit maken van een gemeenschap. Opvoeding in en tot gemeenschap dus, waardoor socialisatie een belangrijk opvoedingsdoel wordt naast individuele ontwikkeling. Vanuit dit sociaal pedagogisch perspectief komt de vraag te liggen naar hoe we het burgerschap van kinderen en jongeren vorm geven. Kinderrechten worden hierbij als primair referentiekader gezien.

Onder meer vanuit deze kinderrechtenbeweging wordt er gewezen op de miskennis van het actorschap van kinderen vanuit een te paternalistische opvoeding, waardoor een grote machtsongelijkheid gecreëerd wordt tussen kinderen en volwassenen, en waardoor opvoeding voornamelijk een volwassenen gebeuren dreigt te zijn over kinderen in plaats van met kinderen. Een kindvriendelijke benadering houdt aldus de erkenning in van het actorschap van kinderen en is als dusdanig een kritiek in op een te instrumentele, ‘kindonvriendelijke’ benadering van de opvoeding (De Visscher, Reynaert, & Bouverne - De Bie, 2012). Om invulling te geven aan het concept van kindvriendelijkheid wordt vaak verwezen naar het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (hierna: IVRK). Vanuit de koppeling van kindvriendelijkheid aan kinderrechten worden de uitgangspunten van kindvriendelijkheid gezocht in de bouwstenen van het kinderrechtenverdrag, met name de 3P’s: protectie, participatie en provisie. Deze 3P’s staan voor een holistische benadering van kinderen in de samenleving: om hun rechten te realiseren is het noodzakelijk dat kinderen worden beschermd, dat er voorzieningen zijn die kinderen ondersteunen in hun ontwikkeling en dat kinderen kunnen participeren aan het maatschappelijk leven. Meer specifiek wordt het kindvriendelijkheidsdiscours gekoppeld aan de veronderstelling dat de participatierechten van

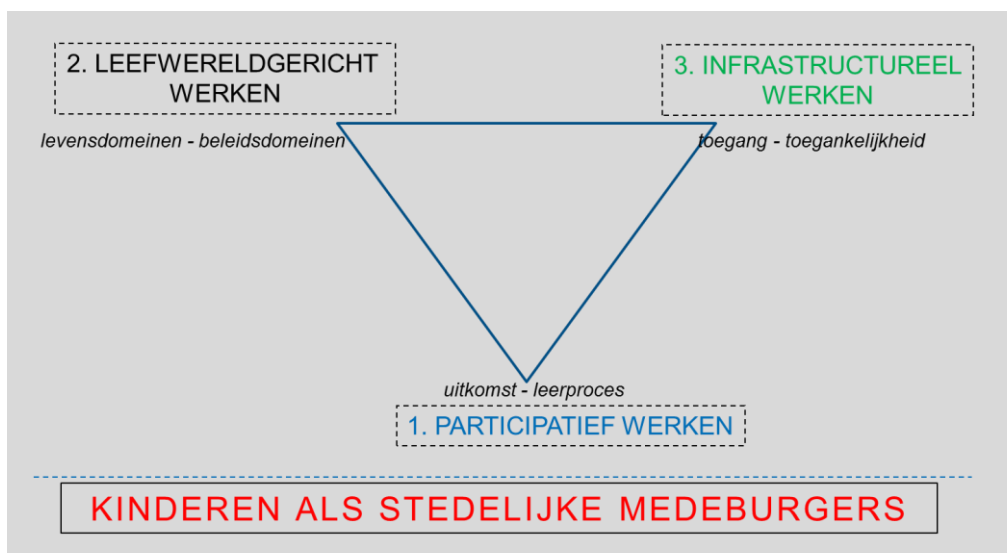
kinderen in Westerse samenlevingen het minst uitgebouwd zijn in vergelijking met beschermingsrechten en rechten met betrekking tot sociale voorzieningen (Bouverne - De Bie, 2001).

Vanuit een sociaal pedagogisch perspectief schuiven we dus een kindbeeld naar voren waarin het medeburgerschap en de rechten van jeugdigen een centrale rol speelt. Zowel over dit (mede)burgerschap als over rechten van kinderen en jongeren bestaan uiteenlopende opvattingen en invullingen. Zo maken Biesta (2011) en Lawy en Biesta (2006) een conceptueel onderscheid tussen sociale en politieke dimensies van burgerschap en tussen burgerschap als status en als praktijk. Een sociale invulling van het burgerschapsbegrip legt vooral de nadruk op het kunnen en mogen deel uitmaken van de sociale netwerken en praktijken die zich afspelen in de samenleving. Hier ligt het accent op "er mogen zijn". In een politieke invulling heeft burgerschap eerder te maken met de mate waarin men mee invloed kan uitoefenen op de besluitvorming in een samenleving. Hier ligt het accent op "meetellen" in de samenleving. Beide invullingen sluiten elkaar niet uit maar belichten wel heel uiteenlopende aspecten van het medeburgerschap van kinderen en jongeren in de samenleving en stellen uiteenlopende uitdagingen ten aanzien van de opvoeding van kinderen en jongeren. In het kader van dat laatste wordt er een onderscheid gemaakt tussen opvoeding *tot* burgerschap – waarin burgerschap wordt voorgesteld als een te bereiken status en opvoeding bestaat uit het aanleren van de juiste waarden, normen, democratische vaardigheden en attitudes – en opvoeding *vanuit* bestaande burgerschapservaringen – waarin burgerschap wordt voorgesteld als een relationele praktijk en een kwaliteit van samenleven die gerealiseerd wordt in alledaagse situaties en interacties. De pedagogische taak in de laatste opvatting ligt dan in het creëren van situaties en ervaringen waarin kinderen en jongeren zich erkend weten als medeburgers van de samenleving die er mogen zijn en die meetellen.

Ook wat betreft het kader van de kinderrechten bestaan er verschillende opvattingen en visies. In navolging van Hubeau (2003) en Bouverne-De Bie (2005) kunnen kinderrechten gezien worden vanuit hun waarborgfunctie en vanuit hun beleidsfunctie. Waar de *waarborgfunctie* verwijst naar de toepassing van de rechtsregel is de *beleidsfunctie* gelegen in een benadering van kinderrechten als referentiekader of toetssteen om een kindvriendelijke samenleving vorm te geven. Kinderrechten worden hierbij gezien als een 'gevoeligmakend concept', een hefboom, om de kwaliteit van onze relaties met kinderen in de samenleving te 'onderzoeken' en om te buigen naar een groter respect voor de belangen van kinderen. Dit omhelst zowel een individueel als collectief leerproces (Reynaert, Bouverne - De Bie, & Vandevelde, 2010). *Het individuele leerproces* is gelegen in de zoektocht naar de vormgeving aan kinderrechten vanuit de dagelijkse ervaringen van kinderen en jongeren zélf in hun leefwereld. Met het benadrukken van *het collectieve leerproces* wordt gewezen op het feit dat de realisatie van kinderrechten niet los kan worden gezien van de realisatie van de rechten van mede-burgers. Zo kan de realisatie van rechten van volwassenen (bvb op rust) niet los worden gezien van de realisatie van rechten van kinderen (bvb op spel). Concreet houdt dit het engagement in om rechten van kinderen te zien in hun interrelatie met rechten van volwassenen (of andere groepen in de samenleving) en om bij belangenconflicten tussen burgers dit conflict 'leerzaam' ter hand te nemen, en niet de facto te vertalen in een door het recht te beslechten belangentegenstelling.

4 Bouwstenen voor een kindvriendelijke stad

We trekken de hierboven uitgewerkte invulling van kindvriendelijkheid in het vervolg van deze tekst door naar de stedelijke context door middel van een schets van hoe een kindvriendelijke stad gerealiseerd kan worden. We schuiven een aantal bouwstenen naar voren die de aandacht vestigen op de positie van kinderen en jongeren binnen het stedelijk beleid, zonder te blijven steken in het romantisch beeld van het zorgeloze, spelende kind of de afzondering van kinderen in afzonderlijke jeugdeilanden binnen de stad. De belangen van kinderen en jongeren worden met andere woorden uitdrukkelijk verbonden met de (soms tegengestelde) belangen van andere bewoners en gebruikers van de stad. Verder houdt elke bouwsteen een eigen spanningsveld in met betrekking tot de realisatie van een kindvriendelijke stad, wat het idee versterkt dat de kindvriendelijke stad geen vaststaand gegeven is, maar een voortdurende opgave inhoudt om de stedelijke context te toetsen aan de leefsituatie van kinderen en jongeren in de stad. De verschillende bouwstenen hangen nauw met elkaar samen en zijn ook slechts in interrelatie met elkaar te begrijpen. De erkenning van het stedelijke medeburgerschap en rechten van kinderen en jongeren creëert de opgave tot participatief werken. Participatief werken vereist op haar beurt tot het centraal plaatsen van de alledaagse leefwereld van kinderen en jongeren in het stedelijk beleid. En door deze leefwereld centraal te zetten, komt het belang van een kindvriendelijke infrastructuur onder de aandacht. Onderstaande figuur vat de bouwstenen en bijhorende spanningsvelden samen.

4.1 Stedelijk burgerschap

Het startpunt en de voedingsbodem voor de realisatie van een kindvriendelijke stad leggen we bij de benadering van kinderen en jongeren als stedelijke medeburgers. Dit standpunt hangt nauw samen met de sociaal pedagogische benadering die we eerder hebben toegelicht, en houdt meer bepaald een verbijzondering van het burgerschapsbegrip in tot stedelijk burgerschap. In de internationale literatuur

hebben de laatste decennia verschillende academici bijgedragen tot de uitwerking van dit concept van stedelijk burgerschap vanuit de aanname dat er zich op stedelijk niveau specifieke aangrijpingspunten situeren om het burgerschap van vooral kwetsbare groepen in de samenleving met een zwakke formele burgerschapspositie te versterken. Dit sluit dus nauw aan bij de eerder beschreven opvattingen over burgerschap als alledaagse praktijk in plaats van een te bereiken status. Lefebvre (1968) stelt dat het stedelijk burgerschap van gemarginaliseerde groepen op twee manieren kan gerealiseerd worden: door gelijke toe-eigeningsmogelijkheden van de stedelijke ruimte na te streven voor alle groepen in de stad, en door gelijke mogelijkheden in te bouwen tot stedelijke productie (Bezmez, 2013). Beide strategieën vat hij samen met de stelling dat iedereen recht heeft op de stad. Dit houdt enerzijds in dat alle groepen (dus ook verschillende groepen kinderen en jongeren) fysieke en mentale ruimte moeten vinden in de stad die ze zich kunnen toe-eigenen, waarmee ze zich kunnen identificeren en waar diverse vormen van sociaal handelen en sociale relaties tot ontplooiing kunnen komen. Anderzijds betekent het dat verschillende groepen in de stad (opnieuw inclusief kinderen en jongeren) hun stem moeten kunnen laten horen over en invloed moeten kunnen uitoefenen op de manier waarop de stedelijke ruimte verder wordt uitgebouwd, welke functies al of niet worden opgenomen of geschrapt in de stad en op welke manier tegenstrijdige belangen van stedelingen omtrent het gebruik van de stad met elkaar kunnen verzoend worden.

Kinderen en jongeren erkennen als stedelijke medeburgers betekent dus niet dat zij volledig gelijk worden gesteld aan volwassenen of dat de feitelijke verschillen tussen kinderen en volwassenen worden genegeerd, maar wel dat deze machtsongelijkheid onderworpen moet zijn aan expliciete beperkingen en afspraken, en dat erkend wordt dat kinderen en jongeren evenwaardige leden zijn van de stedelijke samenleving met eigen belangen en betekenissen die mee in het stedelijk beleid moeten in rekening genomen worden. Er is niet enkel een ongelijkheid tussen kinderen en volwassenen, maar ook tussen kinderen en jongeren onderling. Het stedelijk burgerschap van kinderen en jongeren ziet er heel anders uit naar gelang leeftijd, gender, woonplaats, sociaal-economische status en etnisch-culturele achtergrond. James en Prout (1997) spreken in die zin over 'many childhoods' in plaats van één universeel standaardverloop van de jeugdperiode. De diversiteit in het jeugdbegrip hangt samen met de sociale, culturele en economische omstandigheden waaronder kinderen opgroeien, en de sociale positie van kinderen in de samenleving. Daarnaast wordt de diversiteit tussen kinderen ook bepaald door de manier waarop zij zelf bepaalde scheidingslijnen trekken via hun culturele voorkeuren en 'smaken' en hun sociale netwerken.

De kindvriendelijke stad vertrekt vanuit een erkenning van alle kinderen en jongeren in de stad als stedelijke medeburgers en stelt zich tot doel om dit medeburgerschap verder te versterken door meer kansen tot stedelijke toe-eigening en stedelijke productie in te bouwen. Drie vragen zijn daarbij richtinggevend:

1. **Op welke manier kunnen kinderen en jongeren aanwezig zijn in de stad?** • Wat zijn de ruimtelijke condities waarbinnen kinderen en jongeren in de stad leven? Welke stedelijke infrastructuur is voorhanden, welke voorzieningen zijn er, hoe zijn deze verspreid over de stad en hoe bruikbaar worden ze gezien door kinderen en jongeren? Welke ontplooiingsmogelijkheden biedt de stedelijke omgeving aan kinderen en jongeren? Met welke plaatsen in de stad kunnen kinderen en jongeren zich identificeren? Welke

mogelijkheden hebben kinderen en jongeren om aanwezig te zijn in de stad zonder lastig gevallen te worden.

2. **Op welke manier mogen kinderen en jongeren aanwezig zijn in de stad?** · Welke fysieke en mentale grenzen worden gesteld aan de aanwezigheid van kinderen en jongeren in de stad? Welke mogelijkheden hebben kinderen en jongeren om aanwezig te zijn in de stad als kinderen en jongeren?
3. **Op welke manier willen kinderen en jongeren aanwezig zijn in de stad?** · Hoe gaan kinderen en jongeren om met (de grenzen van) de stedelijke omgeving? Hoe aantrekkelijk vinden zij de stad en wat vinden ze net wel of niet aantrekkelijk in de stedelijke omgeving? Hoe komt het actorschap van kinderen en jongeren in de stedelijke ruimte tot uitdrukking?

4.2 Participatief werken

De bovenstaande vragen leggen onmiddellijk de basis voor de volgende bouwsteen voor de realisatie van een kindvriendelijke stad, namelijk participatief werken. De realisatie van een kindvriendelijke stad vraagt dat er voortdurend in dialoog wordt gegaan met kinderen en jongeren. Participatie is echter een gelaagd begrip dat op heel uiteenlopende manieren betekenis kan en moet krijgen in het kader van de vriendelijke stad. We stellen drie betekenislagen voor die elk op hun eigen manier kunnen bijdragen tot een kindvriendelijk stedelijk beleid.

Participatie kan ten eerste ingevuld worden als een onderscheiden *doelstelling* van de kindvriendelijke stad. In dit geval zou de deelname aan het bestaande aanbod van stedelijke voorzieningen (zoals onderwijs, jeugdwerk, gezondheidszorg, hulpverlening, sport, cultuur, arbeid, ...) of aan de stedelijke samenleving in bredere zin een graadmeter kunnen zijn voor de inspanningen die het stedelijk beleid levert om het medeburgerschap van kinderen te versterken. Het accent in deze invulling ligt dan echter vooral op het niveau van de toegankelijkheid van het bestaande voorzieningenaanbod en van de stedelijke ruimte, en biedt weinig inzicht in de redenen waarom sommige kinderen en jongeren zich niet herkennen in dit aanbod of voor de vragen, noden en behoeften die niet opgenomen worden door de bestaande voorzieningen.

Daarom is participatie vanuit een tweede invulling ook een *middel* van de kindvriendelijke stad. Aan de hand van allerhande vormen van informatie, consultatie, inspraak tot en met het meebeslissen kunnen kinderen en jongeren invloed uitoefenen op het stedelijk beleid, de vormgeving van de stedelijke ruimte en het aanbod. Verschillende steden hebben hier al ervaring mee via bijvoorbeeld een jeugdraad, kindergemeenteraad, kindertoets of vaste inspraaknamiddagen met wisselende succeservaringen. Er zijn dan ook door verschillende onderzoekers reeds verschillende bedenkingen geformuleerd bij deze vormen van formele participatie (zie o.m. Bouverne - De Bie & De Visscher, 2008), waaronder het risico op schijnparticipatie, het installeren van een participatieparadox (die wijst op de groeiende kloof tussen participanten en non-participanten) en de selectiviteit van thema's waarop kinderen en jongeren inspraak toebedeeld krijgen (vaak binnen de sociaal-culturele sfeer) ten koste van de afnemende aandacht voor de alternatieve manieren waarop kinderen en jongeren hun stem laten horen, buiten de formele kanalen om.

Participatief werken in de kindvriendelijke stad vraagt daarom nog een derde invulling die participatie beschouwt als *uitgangspunt* van de kindvriendelijke stad. Dit houdt in dat kinderen en jongeren per definitie participeren aan het stedelijk samenleven, zij het op verschillende manieren en in verschillende mate. De kindvriendelijke stad moet dan niet zozeer kinderen en jongeren aanzetten tot (meer) participatie aan de stad, maar oog hebben voor de differentiële manieren waarop zij dagdagelijks participeren aan het stedelijk samenleven, inclusief negatieve of pedagogisch onwenselijk geachte manieren, deze (h)erkennen en ondersteunen. Vanuit die optiek kan kindvriendelijkheid nooit statisch vastgelegd worden in een aantal universele criteria die voor alle steden en alle kinderen en jongeren gelden. De kindvriendelijke stad is dynamisch en voortdurend in verandering.

In een kindvriendelijke stad neemt participatief werken een centrale plaats in de beleidsvorming in. Participatief werken omvat drie dimensies:

1. **Participatie als doelstelling** • De stedelijke voorzieningen en ruimtes zijn betaalbaar, bereikbaar, begrijpbaar, bruikbaar en beschikbaar voor alle kinderen en jongeren (zie o.m. Coussée & Roets, 2011). Er gaat bijzondere aandacht naar de participatiemogelijkheden voor maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren.
2. **Participatie als middel** • Kinderen en jongeren krijgen voldoende mogelijkheden om direct of indirect mee richting te geven aan het stedelijk beleid. De rollen die zij daarbij kunnen innemen variëren van begunstigden van beleid, informanten over hun eigen leefwereld, beoordelaars, consultants, adviseurs tot medeplanners, drijvende krachten of initiatiefnemers.
3. **Participatie als uitgangspunt** • Een kindvriendelijk stedelijk beleid vraagt een continu en collectief leerproces tussen beleidsmakers, kinderen en jongeren en voorzieningen in de stad. De alledaagse leefwereld van kinderen en jongeren neemt een centrale plek in dit leerproces in.

4.3 Leefwereldgericht werken

Een tweede bouwsteen voor de kindvriendelijke stad vraagt – voortbouwend op het vorige – dat er leefwereldgericht gewerkt wordt binnen het stedelijk beleid. Het leefwereldconcept omvat drie dimensies: een handelingsdimensie (het handelen van mensen wordt beïnvloed door de betekenisvolle omgeving waarbinnen zij zich bewegen), een ontwikkelingsdimensie (doorheen de ontwikkeling krijgt een individu toegang tot steeds meer verschillende omgevingen waar nieuwe ervaringen kunnen opgedaan worden) en een sociaal-ruimtelijke dimensie (Baacke, 1979). Deze principes vertaalt Baacke in de voorstelling van de leefwereld van kinderen en jongeren in vier concentrische cirkels: ecologisch centrum (de intieme, private sfeer), ecologische nabijheid (woon omgeving, vrienden, ...), ecologische sectoren (functiespecifieke ruimtes zoals school, jeugdwerk, ...) en de ecologische periferie (de ruimere publieke sfeer, de wereld van onbekenden).

1. ecologisch	Onmiddellijke,	Processen van emotionele
----------------------	----------------	--------------------------

centrum	primaire leefomgeving waarin iemand geboren wordt.	binding. Eerste cognitieve en motorische vaardigheden leren.
2. ecologische nabijheid	Ongespecificeerde omgeving van het ecologisch centrum: woonomgeving.	Eerste externe relaties opbouwen. Ontmoetingsplaatsen en handelingsmogelijkheden.
3. ecologische sectoren	Functiespecifieke handelingen met welbepaalde rollen: school, winkel, ...	Peerrelaties die kunnen uitgroeien tot groepsactiviteiten.
4. ecologische periferie	Niet-systematische maar bij gelegenheid ter beschikking staande handelingsruimten: grotere instituties, systemen, overheden, media, ... Ruimtelijke settings die men slechts zelden bezoekt (bioscoop, ...)	Diverse ervaringen opdoen.

Naarmate het kind ouder wordt, breidt de sociaal-ruimtelijke context rondom hem/haar uit. De leefwereld kan op deze manier een integratief concept worden voor het stedelijk beleid. De kindvriendelijke stad wil immers vanuit een geïntegreerde benadering het beleid aanpassen of toetsen aan de situatie van kinderen en jongeren. Maar de vraag is dan wat er voorop staat bij dit integraal werken: de beleidsdomeinen en/of de levensdomeinen van kinderen en jongeren.

De kindvriendelijke stad neemt de leefwereld van kinderen en jongeren als uitgangspunt voor beleidsontwikkeling. Dit houdt verschillende zaken in:

1. Dat beleidsmakers zich voortdurend onderzoekend opstellen tegenover de vraag wat het betekent voor kinderen en jongeren zelf om op te groeien in de stad en welke vormen van ondersteuning zij daarbij kunnen gebruiken.
2. Dat er aantrekkelijke en laagdrempelige eerstelijnsvoorzieningen aanwezig zijn in de stad waar kinderen en jongeren met vragen of problemen terecht kunnen, ongeacht tot welk beleidsdomein of beleidssector deze vragen horen.

4.4 Infrastructureel werken

De derde bouwsteen die bijdraagt tot de realisatie van een kindvriendelijke stad ligt in het infrastructureel werken. Het leefwereldmodel van Baacke wou niet enkel de leefwereld van kinderen en jongeren schematisch beschrijven, maar wou tegelijk voorschrijven op welke manier de omgeving van kinderen op een sociaal pedagogisch verantwoorde manier kon ingericht worden. "Hoe meer trefpunten er zijn [in de leefwereld van het kind], en hoe groter hun verscheidenheid, hoe meer de omgeving de optimale ecologische staat benadert" (Baacke, 1979, p. 40). Ook vanuit de (hoofdzakelijk Duitse) sociaalruimtelijke benadering van sociale pedagogiek wordt vooral gewezen op het belang van voldoende steunpunten en hulpbronnen in de leefwereld van kinderen en jongeren (Spatscheck, 2012). Gekoppeld aan het eerder geschetste kinderrechtenkader zou hier gesteld kunnen worden dat de kindvriendelijke stad vooral aandacht heeft voor de provisierechten van kinderen en jongeren, naast de protectie en participatierechten. 'Hulpbronnen' moeten hierbij niet louter beschouwd worden als fysiek aan te duiden voorzieningen, zoals bijvoorbeeld een speelplein, een wijkgezondheidscentrum of een school. Hulpbronnen kunnen evenzeer verwijzen naar niet onmiddellijk fysiek tastbare ondersteuning die een gemeenschap voorziet zoals bvb een financiële tegemoetkoming. Verder zijn heel veel hulpbronnen in de leefwereld van kinderen en jongeren zijn gelegen in personen of relaties die zij onderhouden bvb met ouders voor wat betreft jonge kinderen of met peers voor wat betreft tieners. Infrastructureel werken omhelst het inzetten en op elkaar af stemmen van al deze mogelijke hulpbronnen.

Een belangrijk aandachtspunt bij het infrastructureel werken is echter de wijze waarop voorzieningen tussen komen in het leven van kinderen en jongeren. Hoewel een voorzieningenaanbod in het kader van een jeugdbeleid veelal wordt uitgebouwd vanuit goede intenties blijken zij vaak omgeven te zijn van ambigüiteit. Mortier (2002) wijst op de ontwikkeling waarbij enerzijds kinderen en jongeren, vanuit een uitgebouwd jeugdbeleid vaak instrumenten in handen kregen om hun particuliere belangen te verdedigen (bvb. een jeugdraad). In plaats van de opheffing van de moratoriumstatus van kinderen en jongeren werden dus nieuwe instituties gecreëerd die tot doel hebben empowerend te zijn naar kinderen en jongeren. Omdat deze nieuwe voorzieningen tot stand komen binnen het geïnstitutionaliseerd jeugdland en bijdragen aan de uitbreiding ervan staan zij dus tegelijk in een spanningsverhouding met het ruimere maatschappelijke aanbod van sociale voorzieningen. Raes (2001) stelt dan ook terecht dat de kindvriendelijkheid van een cultuur niet per definitie af te leiden valt uit de realisatie van de particuliere belangen van kinderen en jongeren. Belangen van kinderen en jongeren dienen gerealiseerd te worden in de collectiviteit, waar zij in dialoog komen met belangen van andere maatschappelijke groepen in de samenleving. Het streven naar een kindvriendelijke stad met aandacht voor infrastructureel werken is van hieruit te begrijpen als een streven naar herverdeling van maatschappelijke goederen in functie van een grotere gelijkheid in de samenleving, voor zowel kinderen als volwassenen.

5 Kindfocus op de stadsmonitor

In het laatste deel van deze tekst wordt bovenstaande visie geoperationaliseerd op het niveau van de beleidsintenties in de visiematrix die aan de basis liggen van de stadsmonitor. Deze operationalisering is gebaseerd op de input voortkomend uit de focusgroepen die werden gehouden met de belangrijkste stakeholders betrokken op de idee van de kindvriendelijke stad. Tijdens de focusgroepen werden heel

diverse aspecten van een kindvriendelijke stad besproken, waarbij vaak ook verbanden werden gelegd met de leefbare en duurzame stad. In onderstaand verslag wordt deze input terug gebracht tot zijn essentie op basis van volgende criteria:

- Er wordt enkel ingegaan op die punten die van belang zijn voor het denken over een kindfocus binnen de stadsmonitor (cf. de vraag van de opdrachtgever);
- Er wordt enkel ingegaan op die aspecten van een kindvriendelijke stad waarbij lokale overheden een verantwoordelijkheid dragen. Intenties waarvan de realisatie gelegen is bij andere overheden krijgen minder aandacht. Een voorbeeld hiervan is de organisatie van de jeugdzorg (onder domein 10. 'Zorg & Opvang');
- Er wordt voornamelijk gerapporteerd over die intenties waarbij er voorstellen tot aanpassing worden geformuleerd op basis van een onvolkomenheid of een tegenstrijd met de principes die in deze tekst gehanteerd worden voor het uittekenen van een kindvriendelijke stad. De focusgroepen hadden evenwel een bredere scope: zij hadden ook tot doel een analyse te maken van de datamatrix waar kinderen en jongeren wel voldoende in beeld kwamen. De resultaten hiervan zijn te raadplegen in de uitgeschreven verslagen van de focusgroepen, opgenomen in bijlage bij deze visietekst.
- Bij de meeste intenties zou de verbijzondering "ook voor kinderen en jongeren" toegevoegd kunnen worden. We hebben ervoor gekozen om de aandacht voor kinderen en jongeren in de visiematrix zo weinig mogelijk te 'verbijzonderen' met kind-specifieke intenties. Slechts uitzonderlijk werd hiervoor geopteerd. De opdracht bestond er immers uit om een kindfocus te ontwikkelen *binnen* een bestaand instrument van de stadsmonitor voor een duurzame en leefbare stad, niet om een nieuwe monitor voor een kindvriendelijke stad te maken. Dit roept echter de spanning op tussen aan de ene kant de erkenning dat kinderen als groep, inclusief de erkenning van de diversiteit binnen deze groep, onderscheiden belangen hebben die niet per definitie gelijk kunnen worden gesteld aan de belangen van andere groepen (onder meer volwassenen). Maar aan de andere kant, zo stelden we ook in de visie, kunnen de belangen van kinderen in stad niet los worden gezien van de belangen van ook andere groepen in de samenleving. Beleidsmatig uit deze spanning zich in een kerndiscussie in het sociaal beleid tussen het voeren van een *categoriaal beleid* ("targetting") enerzijds en een *inclusief beleid* ("universalism") anderzijds. Of in termen van de stadsmonitor: hoe de visiematrix van 'duurzame en leefbare stad' verbinden met de categoriale aandacht die een de 'kindvriendelijke stad' oproept? Algemeen wordt erkend dat universele beleidsvoering meer succesvol is in termen van effectiviteit en efficiëntie, waarbij een doelgroepenbenadering een instrument is om een inclusief beleid meer performant te maken. Dit is wat wordt bedoeld met 'targetting within universalism': specifieke beleidsmaatregelen voor een bepaalde groep zijn legitiem omwille van doelgroep-eigen kenmerken (Cantillon et al., 1995). Van belang is echter deze specifieke beleidsmaatregelen uit te werken *binnen* een inclusief beleidskader. Doelgroepgerichte maatregelen zijn dan m.a.w. gericht op het kwaliteitsvoller maken van een inclusief beleid. Kortom, in het aanpassen en uitwerken van nieuwe intenties is telkens gezocht hoe de eigenheid van kinderen tot zijn recht kan komen zonder de intenties kind-eigen te maken.
- Reeds tijdens de focusgroepen, net als in de bespreking van de visietekst door de expertengroep, werd aangegeven dat vanuit een leefwereldperspectief verschillende voorstellen van beleidsintenties niet onder slechts één beleidsdomein te plaatsen zijn. Deze intenties sporen doorheen alle beleidsdomeinen. Dit vloeit mede voort uit de benadering van leefwereldgericht werken, waarbij

vertrokken wordt vanuit de dagdagelijkse betekenisgevingen van kinderen en jongeren zelf eerder dan vanuit beleidsdomeinen. Om aan deze aandachtspunten recht te doen is er voor gekozen om naast de 10 beleidsdomeinen van de visiematrix een nieuw 'domein' toe te voegen, met name 'transversale intenties'. Deze transversale intenties sluiten nauw aan bij de sociale principes van de visiematrix voor een leefbare en duurzame stad. In deze sociale principes staan onder meer diversiteit, solidariteit en uitsluiting tegen gaan centraal. Omwille van hun beleidsdomeinoverstijgend belang werden deze transversale intenties als apart deel toegevoegd.

De intenties die in volgend deel zijn opgesomd zijn ofwel deels onderlijnd (= nieuwe tekstdeel in vergelijking met de oorspronkelijke intentie uit de visiematrix) of helemaal onderlijnd (= nieuwe intentie). Een aantal intenties zijn in het groen gemarkeerd. Dit zijn nieuwe of aangevulde intenties die het resultaat zijn van de 'themagroepen ecologie' die het team stedenbeleid, i.s.m. de Universiteit Gent en de Studiedienst van de Vlaamse Regering organiseerde. Voor zover de intenties uit de themagroepen ecologie raakten aan het proces tot ontwikkeling van een kindfocus binnen de stadsmonitor werd dit opgenomen in onderstaande intenties in het groen. Het betreft 3 intenties (L12, L17 en L18 binnen het beleidsdomein leren en onderwijs).

5.1 Transversale intenties

Een eerste nieuw voorstel voor transversale intentie heeft tot doel het non-discriminatie-principe in te brengen in de stadsmonitor. Dit principe zat wel al verweven doorheen de verschillende beleidsdomeinen (bv. C1, C8, VT9, SAD9, WO8), maar was niet in elk domein even expliciet benoemd. Daarenboven gaat het non-discriminatieprincipe niet slechts om de aandacht voor de erkenning van diversiteit in 'enge' zin, nl. etnisch-culturele diversiteit. Het gaat evenzeer om vele andere vormen van potentiële discriminatiegronden, inclusief leeftijd, dat in het kader van een kindfocus op de stadsmonitor een belangrijk aandachtspunt vormt.

- T1: De leefbare en duurzame stad bevordert diversiteit en bestrijdt elke vorm van discriminatie op basis van etnisch-culturele achtergrond, geslacht, leeftijd, geaardheid, religie of handicap. Alle inwoners van de stad moeten zich hiertoe erkend weten in hun diversiteit aan expressievormen die worden ondersteund door een toegankelijk aanbod aan voorzieningen.

Dezelfde redenering als bij T1 werd gevolgd m.b.t. het voorstel voor T2 en T3. Participatie van eenieder, in het bijzonder van kwetsbare groepen, wordt vooropgesteld in T2. Dit kwam reeds deels aan bod doorheen verschillende beleidsdomeinen van de visiematrix, maar telkens partieel en niet altijd even expliciet. Hetzelfde geldt voor armoede en sociale uitsluiting (T3) dat voornamelijk in het beleidsdomein zorg en opvang was opgenomen.

- T2: In de leefbare en duurzame stad kan eenieder participeren aan het stedelijk gebeuren. Hiertoe wordt een toegankelijk voorzieningenaanbod uitgewerkt, geven burgers mee vorm aan dit voorzieningenaanbod en worden informele participatiepraktijken die door burgers zelf worden ontwikkeld erkend. Bijzondere aandacht gaat hierbij naar de participatiemogelijkheden van kwetsbare groepen.

- T3: Diverse vormen van armoede en sociale uitsluiting in de stad worden bestreden, met bijzondere aandacht voor kinderen en ouderen die opgroeien in armoede. Daartoe voorziet de stedelijke overheid in de uitbouw van een inclusief sociaal beleid dat gericht is op het voorkomen en bestrijden van armoede en sociale uitsluiting waarbij mensen die in armoede leven en hun belangenorganisaties op een structurele wijze worden betrokken.

Een laatste voorstel tot opname van een transversale intentie betreft de aandacht voor solidariteit tussen generaties. Dit thema is afwezig in de visiematrix zoals die vandaag bestaat.

- T4: Intergenerationeel samenleven in de stad wordt bevorderd door ontmoeting, samenwerking, zorg en solidariteit tussen mensen van verschillende leeftijd te stimuleren en ondersteunen.

5.2 Beleidsdomein cultuur

5.2.1 Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad

In de kindvriendelijke stad is er ruimte voor kinderen en jongeren als consumenten en producenten van kunst en cultuur en voor cultuurbeleving in de brede zin van het woord. Een toegankelijk, bereikbaar, betaalbaar, bruikbaar en begrijpbaar aanbod vergroot de kansen tot cultuurparticipatie van verschillende groepen kinderen en jongeren. Daarnaast wordt er voldoende fysieke en sociale ruimte gevrijwaard voor de verschillende vormen van cultuurbeleving en cultuur- en kunstproductie door kinderen en jongeren zelf. Kinderen en jongeren experimenteren zelf met verschillende vormen van 'kunst' en 'cultuur', zowel professioneel als amateuristisch. Hier mag aandacht aan worden besteed. Dit kan onder meer door voor kinderen en jongeren meer mogelijkheden (infrastructuur, publiek, fysieke en mentale ruimte etc.) te creëren om cultureel actief te zijn zodat ze kunnen experimenteren. Spontane culturele activiteiten worden gepromoot in de intenties maar in de praktijk is dit soms minder evident, vooral als jongeren het initiatief nemen. Cultuur in enge zin mag de uiteenlopende alternatieve vormen van cultuurproductie of –beleving niet uitsluiten. Diversiteit en multiculturaliteit moeten dan ook de nodige aandacht (blijven) krijgen in het lokaal cultuurbeleid. Om hieraan tegemoet te komen werd een nieuwe transversale intentie toegevoegd (T1) waarin het bestrijden van discriminatie enerzijds en het promotoren van diversiteit anderzijds wordt opgenomen.

5.2.2 Voorstellen tot herformulering van intenties

5.2.2.1 Economische principes

- C1: In de stad wordt het culturele aanbod gekenmerkt door diversiteit, kwantiteit en kwaliteit.
- C2: In de stad kan iedereen cultureel actief zijn, zodat diverse vormen van cultuurcreatie tot ontplooiing kunnen komen.
- C3: De creativiteit van alle inwoners van de stad wordt gestimuleerd, zodat artistieke creatie en vernieuwing mogelijk wordt
- C4: In de stad zijn er voor kinderen, jongeren en volwassenen ruime mogelijkheden om te participeren aan kunst en cultuur, om zich te ontspannen en/of meer culturele competenties te ontwikkelen.

- C5: De culturele infrastructuur in de stad is divers en optimaal aangepast aan de opdracht en disciplines.
- C6: De culturele identiteit en uitstraling van de stad wordt behouden of verder ontwikkeld zodat inwoners zich verbonden voelen met de stad en stadsgebruikers zich aangetrokken voelen tot de culturele rijkdom van de stad.
- C7: In de stad wordt het cultureel erfgoed bestudeerd, bewaard, geactualiseerd en ontsloten ten behoeve van een breed publiek.

5.2.2.2 Sociale principes

- C8: De culturele actoren en activiteiten dragen bij tot sociale contacten, openheid voor diversiteit, tolerantie en respect voor elkaar'. Een belangrijk deel van de culturele activiteiten beklemtonen zowel de lokale als de internationale solidariteit.
- C9: In de stad worden de (mentale en financiële) drempels voor (gevarieerde) cultuurparticipatie verlaagd en worden acties ondernomen specifiek voor groepen die minder participeren.
- C10: De culturele infrastructuur in de stad is voor iedereen bereikbaar en toegankelijk (fysisch, mentaal en financieel).
- C11: In de stad zijn er lokale en spontane culturele activiteiten.

5.2.2.3 Fysiek-ecologische principes

- C12: In culturele instellingen en bij culturele evenementen is er milieuzorg.
- C13: Culturele instellingen en evenementen zijn vlot bereikbaar volgens het STOP-principe (Stappen-Trappen-Openbaar vervoer-Personenwagen).
- C14: De publieke ruimte in de stad is van een hoogstaande kwaliteit en biedt het kader voor beeldende kunsten (kunst in openbare ruimte) en voor diverse (spontane) culturele activiteiten.

5.2.2.4 Institutionele principes

- C15: In de stad is er rond cultuur veel zelforganisatie en samenwerking op verschillende niveaus en met andere sectoren.
- C16: Actoren uit de stadsregio stemmen hun culturele initiatieven op elkaar af.
- C17: Het cultuuraanbod in de stad positioneert zich in een interstedelijke context. Afstemming en samenwerking met andere (kunst)steden is essentieel.
- C18: Stadsbewoners en –gebruikers hebben makkelijk toegang tot verfijnde en begrijpbare culturele informatie.

5.3 Beleidsdomein vrije tijd

5.3.1 Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad

Vrije tijd wordt gezien als het meest voor de hand liggende thema in het kader van de kindvriendelijke stad, en een domein waarop al veel wordt ingezet door de steden. Analoog aan het beleidsdomein cultuur, wordt vanuit de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad de aandacht gevestigd op kinderen en jongeren als consumenten en producenten van vrijetijds mogelijkheden. Deze vrijetijds mogelijkheden liggen slechts gedeeltelijk in het formeel georganiseerde vrijetijdsaanbod binnen de stad. Daarnaast nemen kinderen en jongeren deel aan allerlei vormen van spel, ontmoeting of gedeelde interesses binnen informele settings en is het belangrijk dat ook hiervoor voldoende ruimte wordt voorzien in de stad.

Rondhangen, skaten, straatvoetbal, ... het zijn maar enkele voorbeelden van vrijetijdsactiviteiten die moeilijk afgestemd geraken op de activiteiten en gebruikspatronen van andere groepen in de stad (cf. VT20). Ten slotte speelt ook de tijdsorganisatie (ruimer begrepen dan vrije tijd, dat vaak wordt ingevuld als 'resttijd') in de leefwereld van kinderen en jongeren een rol, en dient men vanuit dit oogpunt de vraag te stellen in welke mate kinderen en jongeren vat hebben op hun eigen tijdsagenda en de stad voldoende ruimte biedt voor temporeel actorschap van kinderen en jongeren (Meire, 2013). Intentie VT21 werd toegevoegd waarin dit aandachtspunt wordt aangekaart.

Om tot een integrale benadering te komen van de vrijetijds mogelijkheden voor kinderen en jongeren in de stad (en de bereikbaarheid ervan) kan het speelweefsel gebruikt als planningslaag op het bestaande stedelijke weefsel. Het speelweefsel bestaat uit de formele en informele speel- en ontmoetingsplekken (en ruimere vrijetijdsvoorzieningen), de verbindingen daartussen en het sociaal weefsel daarrond (cf. VT12).

5.3.2 Voorstellen tot herformulering van intenties

5.3.2.1 Economische principes

- VT1: In de stad is er een kwaliteitsvol en divers aanbod inzake sport en spel dat inspeelt op de noden van alle stadsbewoners. Het aanbod sluit voldoende aan bij de demografische evolutie en verschuivingen in het arbeids- en vrijetijdsethos.
- VT2: De stad is attractief, zowel voor jonge als oude stadsbezoekers, en biedt aan verschillende groepen in de stad een kwaliteitsvol en voldoende divers aanbod op het vlak van logiesverstrekking, cultureel en bouwkundig erfgoed, horecasector, winkelen, culturele en sportieve evenementen.
- VT3: In de stad zijn er voldoende mogelijkheden voor niet commerciële en informele ontmoetingen, vrijetijdsactiviteiten, sportieve activiteiten en speelvoorzieningen.
- VT4: Het 'unieke' karakter van de stad (geschiedenis, erfgoed, publieke ruimtes, mix van activiteiten, sfeer) dient men te behouden en verder te ontwikkelen. Het scheidt verbondenheid bij bewoners en is een bron van aantrekkingskracht voor stadsbezoekers en -gebruikers.

5.3.2.2 Sociale principes

- VT5: Alle bevolkingsgroepen hebben gelijke kansen om hun vrijetijdsactiviteiten te kunnen ontplooiën. Dualisering in de vrijetijdsbesteding wordt voorkomen en bestreden.
- VT6: In de stad zijn sport- en speelruimtes, en dito activiteiten en programma's voor iedereen bruikbaar, bereikbaar, toegankelijk en betaalbaar.
- VT7: In de stad zijn toeristische attracties en evenementen voor iedereen bereikbaar, toegankelijk, betaalbaar en bruikbaar.
- VT8: In de stad bloeit een rijk verenigingsleven, dat omwille van zijn sociale belang (contacten, identiteit, maatschappelijke participatie) voldoende ondersteuning krijgt.
- VT9: Sport & spel zijn erop gericht om ontmoeting tussen een diversiteit aan bevolkingsgroepen mogelijk te maken.
- VT10: In de stad worden vormen van overlast en hinder – ten gevolge van toerisme en evenementen – onder controle gehouden.
- VT20: De stad stimuleert of voorziet zelf in een aanvullend, specifiek vrijetijdsaanbod voor groepen waar het reguliere aanbod geen toereikend aanbod voor organiseert.
- VT21: In de stad wordt een klimaat gecreëerd dat ondersteunend is naar de eigen invulling van de (vrije) tijd van haar bewoners. Hierbij wordt er aandacht besteed aan de wijze waarop burgers in de

stad op hun eigen alledaagse wijze vrije tijd beleven en er zin en vorm aan geven, inclusief de tijd om niks te doen.

5.3.2.3 Fysiek-ecologische principes

- VT11: In de stad streeft men naar meervoudig ruimtegebruik en recreatief medegebruik van voorzieningen, openbare en private ruimtes voor ontspanning, sport en spel, toerisme en evenementen.
- VT12: De publieke ruimte in de stad biedt ruimte voor sport en spel, buurtinitiatieven en stadsevenementen. Er is daarbij ook aandacht voor de verbindingen tussen deze ruimtes en voorzieningen, en de spreiding ervan.
- VT13/N6: In gebieden met hoofdfunctie natuur worden zachte recreatievormen gestimuleerd. In gebieden waar de natuurfunctie neven- of ondergeschikt is, worden zoveel als mogelijk natuurontwikkeling en behoud gestimuleerd.
- VT14: In de stad is er milieuzorg bij recreatieve buurtactiviteiten, toeristische attracties, sport- en stadsevenementen.

5.3.2.4 Institutionele principes

- VT15: De actoren in de vrijetijdssector (sport & spel, toerisme en evenementen) versterken hun samenwerking op vlak van beleid, product, distributie en communicatie.
- VT16: Betrekken van de recreatieve sector (sport, spel en toerisme) als partner in beleidsformulering moet leiden tot een gedragen stedelijk beleid.
- VT17: In het aanbod aan vrijetijdsactiviteiten en -initiatieven neemt zelforganisatie een belangrijke plaats in.
- VT18: De stedelijke overheid neemt een regierol op in de vrijetijdssector (sport & spel, toerisme en evenementen). De eigen taak van de stedelijke overheid kan daarbinnen zowel sturend als aanvullend zijn.
- VT19: Om haar uitstraling inzake vrijetijdsfaciliteiten te versterken positioneert de stad zich in een interstedelijke context. Afstemming en samenwerking met andere steden is essentieel.

5.4 Beleidsdomein leren en onderwijs

5.4.1 Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad

We vullen leren en onderwijs breed in door de klassieke institutionele vormen van leren (ingebakken in de onderwijssector) aan te vullen met een benadering van de lerende stad. De lerende stad omvat dan drie dimensies (zie o.m. Bernet, 1990). Ten eerste krijgen kinderen en jongeren voldoende mogelijkheden om te leren *in* de stad. De stad biedt als leeromgeving voldoende leermogelijkheden en educatieve voorzieningen, zowel in termen van onderwijsaanbod als daarbuiten (bvb. via jeugdwerk, musea, enzovoort). Ten tweede kunnen kinderen en jongeren ook *van* de stad zelf leren. De stad is een educatieve gemeenschap van vreemden en een brandpunt van sociale, culturele en technologische vernieuwing waardoor de participatie aan het stadsleven heel wat leerkansen met zich meebrengt (cf. L16). Ten slotte is de stad zelf ook een kennisobject: kinderen en jongeren hebben ondersteuning nodig om de complexiteit van de stad en van het samenleven in de stad te leren kennen en beïnvloeden.

Leren wordt in de bestaande beleidsintenties sterk geïsoleerd tot wat er zich binnen de muren van de school afspeelt terwijl de hele stad vanuit een leefwereldgerichte benadering als leeromgeving dient geconcipieerd te worden. Omgekeerd moet de school/onderwijs sterker gelinkt worden met stedelijke ontwikkelingen, bijvoorbeeld via verkeerseducatie (~ stedelijke mobiliteit) of een introductie in en samenwerking met de stedelijke economie (bvb. via de vroegere Roefeldag) of aardrijkskunde in relatie tot de stedelijke ruimtelijke planning. Onderwijs dreigt anders op een eiland geplaatst te worden binnen de stad. Er wordt benadrukt dat de school voor meer staat dan leren en onderwijs (cf. de brede school) (cf. L13).

Participatie als doel van de kindvriendelijke stad vraagt ten slotte meer aandacht voor de gelijke participatiemogelijkheden voor alle kinderen en jongeren aan het educatieve aanbod van de stad. Dit vertaalt zich onder andere in het belang van een veralgemeende kleuterparticipatie aan kinderopvang en onderwijs, in het bijzonder voor kleuters die opgroeien in kansarmoede.

5.4.2 Voorstellen tot herformulering van intenties

5.4.2.1 Economische principes

- L1: Het onderwijs in de stad is voldoende gedifferentieerd en voldoende territoriaal gespreid zodat elk kind, jongere én volwassene een educatief project op maat kan uitbouwen.
- L2: In de stad behalen alle jongeren een kwalificatie die toegang verleent tot de arbeidsmarkt en/of het hoger onderwijs. De doorstroming naar arbeidsmarkt en/of hoger onderwijs wordt actief ondersteund.
- L3: In de stad wordt het levenslang en levensbreed leren ondersteund. Beide zijn belangrijk voor de kansen op de arbeidsmarkt en de persoonlijke ontplooiing.
- L4: In de stad is er in het onderwijs en in het aanbod aan vorming en opleiding voldoende aandacht voor burgerschapsvorming.

5.4.2.2 Sociale principes

- L5: Het onderwijs in de stad geeft een gelijke waardering voor alle onderwijsvormen en onderwijsniveaus.
- L6: Onderwijs en vorming én opleiding bieden gelijke kansen aan kinderen, jongeren en volwassenen ongeacht het milieu waaruit ze afkomstig zijn
- L7: Leren omgaan met de diversiteit van de stedelijke omgeving is een uitgangspunt voor het onderwijs in de stad.
- L8: In de stedelijke omgeving wordt de wijk-/ buurtfunctie van de scholen versterkt.
- L9: Scholen kennen en gaan actief aan de slag met de achtergrond van kinderen om problemen te detecteren en remediëren die een invloed hebben op de schoolcarrière.
- L10: In de stad is de school als leer- en werkomgeving aantrekkelijk voor leerlingen en leerkrachten.
- L16: De stedelijke leefomgeving wordt erkend als een 'leeromgeving'. Hiertoe wordt er in de stedelijke gemeenschap een kwaliteitsvol aanbod aan leermogelijkheden en daarbij aansluitende educatieve voorzieningen gecreëerd, zowel in termen van onderwijsaanbod als daarbuiten (bvb. via jeugdwerk, musea, enzovoort). Dit aanbod dient eveneens het om informeel leren mogelijk te maken en te stimuleren.

5.4.2.3 Fysiek-ecologische principes

- L11: In de stad zijn scholen goed uitgerust of kunnen ze beschikken over de nodige multifunctionele infrastructuur die ook buiten de schooluren toegankelijk wordt gemaakt. De kwaliteit van de onderwijsinfrastructuur en van de schoolomgeving zijn optimaal. Er is aandacht voor groen in en rond de school.
- L12: De onderwijsinfrastructuur in de stad wordt 'ecologisch' ingericht, dit wil zeggen dat de inrichting kwalitatief voldoet om een positief effect te hebben op de ontwikkeling van het kind.
- L17: Het onderwijs in de stad probeert zowel kinderen als volwassenen bewust te maken van de ecologische problematiek en hun rol hierin.
- L18: Het onderwijs in de stad maakt optimaal gebruik van de beschikbare ruime omgeving.

5.4.2.4 Institutionele principes

- L13: Het onderwijs in de stad speelt in op de stedelijke leeromgeving door samenwerkingsverbanden tussen verschillende sectoren te stimuleren, bijvoorbeeld in het kader van de brede school. Daartoe is er een goede samenwerking en afstemming (netoverschrijdend) tussen scholen onderling, tussen scholen en hogescholen en universiteiten, en tussen scholen en andere actoren uit de ruimere omgeving waarbinnen ze vertoeven. De stedelijke overheid neemt een regisserende rol op zich in de realisatie van deze samenwerking.
- L14: Alle scholen in de stad nemen het voortouw inzake participatie van leerlingen, leerkrachten en ouders.
- L15: Alle scholen, en in het bijzonder scholen met een concentratie van problemen inzake achterstelling, beschikken over voldoende ondersteuning om hun taken te vervullen.

5.5 Beleidsdomein natuur- en milieubeheer

5.5.1 Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad

De beleidsintenties die bij dit beleidsdomein horen, zijn sterk vanuit het perspectief van natuurbehoud- en ontwikkeling geschreven. Vanuit een leefwereldgerichte benadering moeten ook de gebruiks- en belevingswaarde van groen in de stad benadrukt worden. Meer ruimte voor groen in de stad wordt bovendien vaak als klassiek antwoord gegeven in surveys die peilen naar wat kinderen en jongeren missen in de stad. Groen heeft verder een belangrijke educatieve waarde. Sommige auteurs (zie o.m. Louv, 2006) benadrukken de impact van regelmatig contact met de natuur op de zintuiglijke, motorische en psychosociale ontwikkeling van kinderen. Ook de gebruiks- en belevingswaarde van natuur en milieu kan beter worden benadrukt. Dat mensen zelf iets kunnen doen lijkt minder actief te worden gestimuleerd in de intenties. Daarom werd intentie N11-M8 toegevoegd en werd, voor wat kinderen en jongeren betreft, ook 'spel' expliciet vernoemd om de gebruikswaarde van groen voor deze doelgroep te benadrukken (cf. N2 en N6).

5.5.2 Voorstellen tot herformulering van intenties

5.5.2.1 Economische principes

- N1: De kwantiteit en kwaliteit van groen en natuur zijn uitgebouwd op maat van alle levende wezens. In de stad is er daarom een netwerkstructuur waarbij er aandacht is voor de combinatie tussen groen en water en de relatie van het groen binnen de stad met het 'buitengebied'.
- N2: Het stedelijke groen heeft diverse functies: een ecologische en landschappelijke functie; een recreatieve en educatieve functie, een spel- en ontmoetingsfunctie, een stedenbouwkundige en cultuurhistorische functie, een esthetische en psychologische functie, en een zuiverende en klimaatregelende functie.
- M1: De 'milieudienstverlening' is op het vlak van afvalbeheer en sluikestort, integraal waterbeheer, bodemsanering, luchtzuivering en milieuhinder voldoende uitgebouwd zodat ze tegemoet komt aan de behoeften van alle stadsinwoners en –gebruikers. Er wordt bijzondere aandacht besteed aan de specifieke gevaren van straling, luchtvervuiling en hormoonverstorende stoffen voor de gezonde ontwikkeling van jonge kinderen.
- E1: De energiesector komt tegemoet aan de vraag naar energiediensten van alle stadsinwoners en -gebruikers. Deze energiediensten omvatten o.a. verwarming, koeling, verlichting, schoonmaak en voeding voor elektrische apparaten.

5.5.2.2 Sociale principes

- N3: Het groen in de stad komt tegemoet en is aangepast aan de behoeften van specifieke categorieën (zoals inwoners uit dichtbebouwde wijken, jongeren, senioren). Er wordt daartoe een differentiatie gemaakt tussen buurtgroen en bovenlokaal groen.
- N4: Het groen in de stad is bereikbaar en toegankelijk (weliswaar afgestemd op de draagkracht van het gebied).
- M2: De milieuvorzieningen (zie M1) zijn toegankelijk en betaalbaar voor alle stadsinwoners en -gebruikers.
- N11-M8: In de stad moeten bewoners op een evenwichtige manier en met respect voor natuurbehoud en –ontwikkeling gebruik kunnen maken van het stedelijk groen en moeten er voldoende mogelijkheden worden gecreëerd om op een eigen manier de positieve aspecten van natuur en milieu te beleven.
- E2: De basisenergiediensten zijn betaalbaar voor alle stadsinwoners en -gebruikers.

5.5.2.3 Fysiek-ecologische principes

- N5: De ruimte voor en kwaliteit van welbepaald stedelijk groen en natuur wordt verhoogd en versterkt. Hierbij is de netwerkstructuur ook van zeer groot belang voor de soortenrijkdom aan planten en dieren (biodiversiteit).
- N6: In gebieden met hoofdfunctie natuur worden zachte recreatievormen (wandelen, natuurobservatie, spel) gestimuleerd. In gebieden waar functies nevens geschikt zijn of waar de natuurfunctie ondergeschikt is, worden zoveel als mogelijk natuurontwikkeling en –behoud gestimuleerd.
- N7-M4-E4: In het natuur- en groenbeheer en in de energie- en milieusector past men energie- en milieuzorgsystemen toe op de eigen activiteiten.
- M3: De milieukwaliteit in de stedelijke leefomgeving komt tegemoet aan de behoeften van alle levende wezens. Ze heeft zeker geen negatieve invloed op de gezondheid van de bewoners.

- E3: In de stad is er aandacht voor besparing bij het eindgebruik van energie, voor hernieuwbare energiebronnen en voor hogere efficiëntie van primaire brandstoffen.

5.5.2.4 Institutionele principes

- N7-M5-E4: De natuur- en milieueducatie maakt de waarde van de natuur en het milieu zichtbaarder en versterkt op die manier het draagvlak en het respect voor de natuur, het milieu en het rationeel energiegebruik.
- N8-M6-E5: In de stad zijn er geen hinderpalen (prijs, regelgeving, gebrek aan informatie) om milieuvriendelijk te handelen.
- N9-M6-E5: In de stad werken alle actoren samen in het kader van natuur- en milieubeheer en met het oog op rationeel energiegebruik.
- N10-M7-E6: Participatie in het natuur- en milieubeheer en bij het energiebeleid dient men op alle beleidsniveaus te organiseren.

5.6 Beleidsdomein ondernemen en werken

5.6.1 Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad

De belangen van kinderen en jongeren in de stad hangen nauw samen met die van de gezinscontext waarbinnen ze leven. Er is dan ook meer aandacht nodig voor de afstemming gezin – werken/ondernemen. Een aantrekkelijk werk- en leefklimaat in combinatie met een beschikbare en ondersteunende gezinscontext voor kinderen en jongeren wordt mee gevormd door gezinsondersteunende maatregelen zoals kinderopvang of bereikbare werkpolen in of aan de rand van de stad. Deze aanvulling geldt in het bijzonder voor eenoudergezinnen. Het wegwerken van bepaalde drempels naar werk voor bepaalde gezinnen dienen mee opgenomen te worden in de formulering van de intenties (cf. WE11).

Kinderen en jongeren kunnen actief geïntroduceerd worden in het economisch/ondernemend systeem van een stad door er op een speelse manier in te participeren (vb. roefeldag) en door de doorstroming van onderwijs naar lokale economie te verstevigen (vb. via voortrajecten in het deeltijds onderwijs) (cf. WE4). Het heeft ook met beeldvorming van kinderen over werken en economie te maken. In de context van de stad moeten zij een ruim beeld van de maatschappij en haar mogelijkheden kunnen zien (cf. aanvulling ON7).

Op institutioneel niveau moeten professionals die met kinderen en jongeren werken in de stad zelf ook divers samengesteld zijn om de herkenbaarheid voor deelnemers aan het jeugd aanbod te verhogen.

5.6.2 Voorstellen tot herformulering van intenties

5.6.2.1 Economische principes

- ON1: De stad wordt gekenmerkt door een breed en bloeiend ondernemingsweefsel, dat de basis vormt voor welvaarts- en jobcreatie in de stadsregio.
- ON2: Stedelijke economische groei en werkgelegenheid worden bijkomend gestimuleerd door een gerichte specialisatie in bedrijvencusters of (economische) speerpunten als hefboom voor de vernieuwing van het stedelijk economisch weefsel

- ON3: Steden ontwikkelen zich als aantrekkingspolen met een hoge werk- en leefkwaliteit, waar diverse vormen van creativiteit (technologisch, economisch en cultureel) zich ontwikkelen.
- ON4: Ondernemen in de stad wordt gefaciliteerd door een ondernemingsvriendelijke omgeving, bestaande uit onder andere doorzichtige administratieve procedures en rechtszekerheid, een toegankelijke dienstverlening, een aanvaardbare lokale lastendruk,...
- WE1: De stedelijke economie (in de breedste betekenis) moet zo worden ingericht dat jobcreatie zoveel mogelijk wordt gestimuleerd, en dit zowel in het reguliere economische circuit als in de sociale economie. Werkgelegenheidsbeleid wordt ingepast in een ruimer economisch structuurbeleid.
- WE2: Een stedelijk arbeidsmarktbeleid vertrekt van een vraagstimulerend beleid, aangevuld met een waaier van initiatieven om knelpunten bij werkzoekenden weg te nemen (aanbodgericht beleid) en vraag en aanbod doelmatig te matchen.

5.6.2.2 Sociale principes

- ON5: Steden profileren zich als lerende netwerken, waar ondernemingen en onderwijs investeren in een competent en gemotiveerd arbeidsaanbod.
- ON6: Ondernemingen en overheid werken actief samen om alle lagen van de stedelijke arbeidsreserve te integreren op de arbeidsmarkt.
- ON7: In steden wordt ondernemerschap gecultiveerd in alle lagen van de bevolking, waarbij zowel positieve als gedifferentieerde beeldvorming over ondernemen en werken wordt gefaciliteerd, met bijzondere aandacht voor het wegwerken van drempels bij jongeren en kansengroepen.
- ON8: Stedelijke locaties kenmerken zich door een ruim en goed aanbod aan voorzieningen die zorgen voor een evenwichtige woon-werkbalans
- WE3: In de stad is er een ruim aanbod aan kwaliteitsvolle arbeid (goede arbeidsinhoud, arbeidsvoorwaarden, arbeidsomstandigheden en arbeidsverhoudingen).
- WE4: Op de stedelijke arbeidsmarkt wordt geen enkele bevolkingsgroep uitgesloten. In het bijzonder voor jongeren en vroegtijdige schoolverlaters worden gepaste beleidsmaatregelen getroffen om de toegang tot de arbeidsmarkt te optimaliseren, waarbij eerste werkervaringen (deeltijds onderwijs, vakantiejobs, etc.) en daaraan gekoppelde verworven competenties worden gevalideerd.
- WE5: Op de stedelijke arbeidsmarkt gaat aandacht naar sociale tewerkstelling en sociale economie.
- WE6: Naast participatie op de arbeidsmarkt, worden andere vormen van maatschappelijke participatie gestimuleerd en gewaardeerd.
- WE11: In de stad wordt de nodige aandacht geschonken aan een kwaliteitsvolle afstemming van arbeid en gezin waarbij gezinsondersteunende maatregelen (kinderopvang, thuiswerk etc.) drempels naar de arbeidsmarkt voor gezinnen moet voorkomen en/of verhelpen.

5.6.2.3 Fysiek-ecologische principes

- ON9: In steden is er, in synergie met de omliggende regio's, voldoende ruimte om te ondernemen. Er wordt gestreefd naar zorgvuldig en kwalitatief ruimtegebruik.
- ON10: De bedrijvigheid in de stad gaat gepaard met een hoge ecoefficiëntie van productieprocessen en producten.
- ON11: In de stad is er een sterke verweving van functies (wonen, werken, recreëren, educatie) zodat het ondernemingsweefsel mee bijdraagt tot een sterke wijkdynamiek.
- WE7: In de stad kan er gewerkt worden in gezonde en veilige arbeidsomstandigheden.

5.6.2.4 Institutionele principes

- ON12: Er is een actieve en gestructureerde dialoog tussen de stedelijke overheid, de ondernemers en andere stakeholders als partners in het stedelijke gemeenschapsleven.
- ON13: Ondernemingen worden in een cultuur van interactief bestuur (convenanten, PPS, ...) betrokken om op de meest efficiënte wijze bij te dragen tot de realisatie van beleidsdoelstellingen.

- ON14: Steden beschikken over een gedragen economische ontwikkelingsstrategie.
- WE8: Het arbeidsmarktbeleid t.a.v. de steden moet meer ruimte laten voor lokale variatie en differentiatie
- WE9: De stedelijke arbeidsmarkt vergt een gedifferentieerde benadering van de verschillende economische segmenten (privé, overheid, sociale economie).
- WE10: Voor een goede werking van de stedelijke arbeidsmarkt zijn er afspraken nodig over de regierol inzake werkgelegenheid, in overleg met alle relevante actoren.

5.7 Beleidsdomein stedelijke administratieve dienstverlening

5.7.1 Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad

De associatie tussen stedelijke dienstverlening en kinderen/jongeren is niet evident. De jeugddienst zit vaak ergens apart van de andere diensten en neemt ook de meest belangrijke rol in op het vlak van communicatie met die kinderen en jongeren. Maar communicatie vanuit de stad naar kinderen en jongeren zou niet enkel mogen gaan via de jeugddienst. Binnen de algemene stedelijke communicatie moet er eveneens ruimte zijn voor kinderen en jongeren. Steden moeten werken aan hun communicatie zodat ook elke doelgroep (en dus ook kinderen/jongeren) bereikt wordt. Dit vergt een pro-actieve dienstverlening. Sommige jongeren hebben immers geen benul van waar en waarvoor ze bij de stad terecht kunnen (cf. aanvulling bij SAD6). Daarnaast is eveneens van belang te beschikken over de nodige cijfergegevens over stadsbewoners en stedelijke ontwikkelingen teneinde een geïnformeerd beleid te voeren (cf. aanvulling SAD16).

5.7.2 Voorstellen tot herformulering van intenties

5.7.2.1 Economische principes

- SAD1: De stedelijke administratieve dienstverlening wordt op maat van de vraag georganiseerd en daarbij wordt gestreefd naar eenvoud in procedures en naar de hoogste standaarden van kwaliteitszorg (doelmatigheid, doorzichtigheid, bereikbaarheid, snelheid, toegankelijkheid).
- SAD16: De stedelijke administratieve dienstverlening verzamelt systematisch gegevens over diverse levensdomeinen van de stadsbewoners die als basis dienen voor het voeren van een geïnformeerd beleid. In deze gegevensverzameling wordt bijzondere aandacht besteed aan kwetsbare groepen.

5.7.2.2 Sociale principes

- SAD2: De stedelijke administratieve dienstverlening houdt rekening met diversiteit bij de klanten.
- SAD3: De stedelijke administratieve dienstverlening is zelf gericht op gelijke behandeling en op het vermijden van uitsluiting.
- SAD4: De relatie tussen dienstverlener en klant wordt gekenmerkt door wederzijds respect.
- SAD5: De stedelijke administratieve dienstverlening is niet louter gericht op het afleveren van producten, maar draagt ook bij aan de opbouw van de samenleving.
- SAD6: De stedelijke administratieve dienstverlening is pro-actief: ze wacht niet af maar zoekt rechthebbenden actief op en schakelt daarbij maatschappelijke netwerken in. In het outreachend werken heeft de stad bijzondere aandacht voor kwetsbare groepen die vaak de weg naar de stedelijke dienstverlening niet vinden.
- SAD 7: De dienstencentra in de stad zijn mentaal en fysiek toegankelijk voor alle leeftijdsgroepen.

5.7.2.3 Fysiek-ecologische principes

- SAD8: De stedelijke administratieve dienstverlening staat model omwille van haar omgang met ecologische randvoorwaarden.
- SAD9: De stedelijke administratieve dienstverlening stimuleert klanten om rekening te houden met ecologische randvoorwaarden.
- SAD10: De stedelijke administratieve dienstverlening is georganiseerd in gebouwen die zowel in hun omgeving als intern tot ruimtelijke kwaliteit, kindvriendelijkheid en klantentevredenheid bijdragen.

5.7.2.4 Institutionele principes

- SAD11: De relaties tussen de overheidsdienstverleners in de stad zijn maximaal gericht op samenwerking in functie van het realiseren van een efficiënte en geïntegreerde dienstverlening met één onthaal zo dicht mogelijk bij de leef- en woonwereld van klanten. De dienstverlening in de stad fungeert als portaal voor alle overheidsdienstverlening.
- SAD12: Federale en regionale overheden toetsen de effecten van nieuwe administratieve dienstverlening eerst aan de ervaringen van loketdienstverleners in de stad, vooraleer nieuwe regelingen in te voeren.
- SAD13: Elke cluster van overheidsdienstverlening wordt geregeld extern en door de klanten op basiskwaliteiten beoordeeld en de resultaten komen geregeld op de gemeenteraad.
- SAD14: De privacy beschermen is een centraal principe in de stedelijke administratieve dienstverlening.
- SAD15: Inzake stedelijke administratieve dienstverlening is er een (pro-) actieve communicatie- en informatieverstrekking (op maat) naar de burgers.

5.8 Beleidsdomein veiligheidszorg

5.8.1 Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad

Tijdens de focusgroepen kwam naar boven dat in de formulering van de beleidsintenties binnen dit beleidsdomein de aandacht voornamelijk uitgaat naar repressie. Infrastructureel werken is aldus vaak gericht op negatieve tussenkomsten t.a.v. jongeren met als doel bepaald gedrag te corrigeren of een halt toe te roepen. Vanuit het perspectief van kinderen en jongeren zou er in de intenties meer aandacht moeten gaan naar een goed evenwicht tussen repressie en preventie enerzijds, met daarbij eveneens aandacht voor een geëigende aanpak voor kinderen en jongeren anderzijds (cf. advies Kinderrechtencommissariaat over GAS-wetgeving en Concluding Observations van het Comité voor de Rechten van het Kind aan België). Een nieuwe intentie (V11) werd in die zin geformuleerd.

Aandacht voor de leefwereld van kinderen en jongeren en vandaaruit voor participatief werken m.b.t. het beleidsdomein veiligheidszorg houdt in dat er meer aandacht moet zijn voor de betekenisgeving van kinderen en jongeren zelf over hun aanwezigheid en activiteiten in de stad. Bepaalde fenomenen die te maken hebben met 'jong zijn' zouden dan maatschappelijk gezien ook niet mogen worden (over)geproblematiseerd en niet mogen worden beschouwd als zijnde overlast. Hierbij aansluitend zouden jongeren ook niet mogen worden gevisieerd wanneer het om veiligheid gaat (cf. GAS-boetes). Om aan deze bezorgdheid tegemoet te komen werd V3 aangevuld.

5.8.2 Voorstellen tot herformulering van intenties

5.8.2.1 Economische principes

- V1: In de stad wordt integrale veiligheid nagestreefd bij mensen en hun activiteiten: op het werk/school, bij het ondernemen, thuis, in de buurt, onderweg en bij het ontspannen.
- V2: Een beleid rond integrale veiligheid besteedt gelijke aandacht aan feiten, onveiligheidsrisico's en onveiligheidsgevoelens.
- V3: De integrale veiligheidszorg in de stad richt zich op een reeks van problemen zoals criminaliteit, overlast, brand, milieuhinder en de verstoring van de openbare orde. Spelende kinderen en elkaar ontmoetende jongeren worden niet als overlast beschouwd.

5.8.2.2 Sociale principes

- V4: Sociale rechtvaardigheid en creëren van kansen in alle levensdomeinen, vormen onderdeel van een pro-actief veiligheidsbeleid.
- V11: Een integrale veiligheidszorg in de stad heeft een evenredige aandacht voor zowel een gepaste reactie n.a.v. onveilig gedrag als voor de oorzaken die aanleiding geven tot onveilig gedrag. Dit geldt in het bijzonder voor minderjarigen, waar de aanpak van criminaliteit, overlast, hinder en verstoring van de openbare orde een geëigende aanpak vereist.

5.8.2.3 Fysiek-ecologische principes

- V5: Fysieke infrastructuur (private gebouwen, semi-publieke en openbare gebouwen en publieke ruimte) worden zo ontworpen en ingericht dat integrale veiligheid en sociale contacten bevorderd worden.
- V6: Fysieke verwaarlozing en verloedering van de fysieke infrastructuur wordt vermeden en bestreden, omdat ze een bron van onveiligheidsrisico's en onveiligheidsgevoelens vormen.

5.8.2.4 Institutionele principes

- V7: Alle veiligheidsactoren stippelen samen het stedelijk veiligheidsbeleid uit. Dit beleid vertoont coherentie tussen de verschillende niveaus en beleidsplannen. Daarbij worden ervaringsdeskundigen betrokken.
- V8: De relevante stedelijke actoren worden betrokken bij de volledige veiligheidsketen: welzijnsbevordering – preventie – repressie – nazorg.
- V9: De instituties betrokken in de veiligheidsketen zorgen voor duidelijke communicatie, goede dienstverlening en een klantgerichte aanpak. Daarbij is voldoende capaciteit voorzien om slachtofferopvang en daderbegeleiding uit te bouwen.
- V10: Alle betrokken actoren voeren een actief beleid rond integrale veiligheid op hun domein. Daarbij worden ook burgers benaderd om actief te participeren.

5.9 Beleidsdomein wonen en woonomgeving

5.9.1 Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad

Gezien de aansluiting van het thema wonen bij vele andere beleidsdomeinen, en gezien ook in de intenties doelstellingen zijn opgenomen over de woonkwaliteit, maar evengoed over de kwaliteit van de woonomgeving lijkt het opportuun om dit beleidsdomein te verbreden van 'wonen' naar 'wonen en woonomgeving'.

Vele van de intenties m.b.t. wonen hebben betrekking op de uitbouw van enerzijds voldoende en anderzijds kwaliteitsvolle infrastructuur. Vanuit het centraal stellen van de leefwereld van kinderen in de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad is er in de intenties evenwel weinig aandacht voor de wijze waarop de woonomgeving wordt ingericht en de impact dat dit heeft op ontmoeting. Bij herinrichting van een straat of buurt ontstaan er vaak blinde of geïsoleerde plekken/restruimtes die geen aansluiting hebben bij de leefomgeving van kinderen. De private woonruimte wordt vaak uitgebouwd aan de achterkant van woningen. De uitbouw van de fysieke ruimte heeft echter impact op het 'sociale' gebeuren, op de wijze waarop kinderen en jongeren kunnen participeren in hun woonomgeving. De wijze waarop de buitenruimte wordt ingericht geeft al dan niet de kans tot ontmoeting en tot uitbouw van een sociaal weefsel. Kortom, er moet meer aandacht gaan in de intenties naar de overgang van de private ruimte naar de publieke ruimte; van 'binnenruimte' naar 'buitenruimte'. Wegens het ontbreken van dit aandachtspunt werd een bijkomende intentie toegevoegd die de leefwereld en participatiekansen van burgers, dus ook kinderen en jongeren centraal stelt (WO 18).

5.9.2 Voorstellen tot herformulering van intenties

5.9.2.1 Economische principes

- WO1: Het stedelijk aanbod aan woningen en gronden voldoet aan verschillende woonbehoeften naargelang de middelen, de levensfasen en samenstelling van de huishoudens.
- WO2: De kwaliteit van de woning wordt gewaarborgd in voldoende leefbare woonoppervlakte, in basiscomfort, in bouwtechnische kwaliteit en in bouwfysische kwaliteit.
- WO3: De kwaliteit van de woonomgeving wordt verbeterd door de werken aan het straatbeeld, de aanwezigheid en toegankelijkheid van groen, voldoende speel- en buurtvoorzieningen in verhouding tot het aantal bewoners in een buurt, verkeersleefbaarheid en veiligheid.

5.9.2.2 Sociale principes

- WO4: In de stad wordt de woonzekerheid verhoogd. Bestaande en nieuwe woningen, zowel op de koop- als op de huurmarkt, zijn betaalbaar, comfortabel, aangepast of aanpasbaar, en veilig.
- WO5: In de stad wordt problematisch woongedrag aangepakt met respect voor de verschillende belangen van stadsbewoners.
- WO6: Op de stedelijke woonmarkt wordt geen enkele bevolkingsgroep uitgesloten, noch geprivilegieerd. Er is respect voor buurt- en woongebondenheid.
- WO7: Een leefbare stad kent een sociale mix op wijk- (stadsdeel) en stadsniveau, in de stadsrand en het buitengebied.
- WO8: De kwaliteit van ontmoetingsmogelijkheden in de buurt laat menselijk contact toe in al zijn diversiteit (zowel met bekenden als met vreemden).

5.9.2.3 Fysiek-ecologische principes

- WO9: De ruimte voor het wonen wordt zorgvuldig gebruikt met het oog op een gedifferentieerde dichtheid van het stedelijk wonen. De dichtheid mag geen afbreuk doen aan de leefbare woonkwaliteit.
- WO10: In de stad worden de woontypologieën ingepast in het karakter van de omgeving.
- WO11: In stadsbuurten is de woonomgeving (zowel het niet bebouwd gedeelte van het private perceel, de semi-publieke en de openbare ruimte) multifunctioneel.
- WO12: De bewoners en de beheerders van het woningpatrimonium gaan rationeel om met energie en grondstoffen in de woning.

- WO 18: Bij de (her)inrichting van straten en woningen wordt er voorzien in een buitenruimte die de ontmoetingsmogelijkheden tussen buurtbewoners en de uitbouw van een lokaal sociaal weefsel bevordert.

5.9.2.4 Institutionele principes

- WO13: In een leefbare stad neemt de overheid de regierol op zich en stimuleert de samenwerking tussen alle betrokken actoren.
- WO14: Een doelmatige en efficiënte sturing door een sterk (lokaal) woonbeleid en een strikt en helder grond- en pandenbeleid is nodig om een betere greep te krijgen de private markt.
- WO15: In de stad zijn de instrumenten in het woonbeleid afgestemd op de regionale woningmarkt.
- WO16: Een publieke toetsing van het woonbeleid op de rechtmatigheid (rechtsbedeling, rechtszekerheid) en het principe van behoorlijk bestuur (openbaarheid, verantwoording, tijdigheid) is gewenst.
- WO17: In de stad worden bewoners actief betrokken bij het woonbeleid.

5.10 Beleidsdomein mobiliteit

5.10.1 Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad

In het beleidsdomein mobiliteit gaat veel aandacht naar de infrastructurele inrichting die een veilige en efficiënte mobiliteit mogelijk moet maken. Wat echter veel moeilijker in te brengen is in de intenties is aandacht voor de leefwereld van kinderen en jongeren en hun ervaringen met en kijk op mobiliteit. Zo blijkt bvb. dat voor kleine kinderen de leesbaarheid van groot belang is in het verkeer (hygiëne in verkeersborden, het kunnen zien bij oversteken, etc.). Ook de aandacht voor het bevorderen van de zelfstandigheid van kinderen en jongeren in het verkeer is in een stedelijke context van groot belang. De aanvullingen bij de intenties hebben dan ook voornamelijk tot doel tegemoet te komen aan deze opmerkingen (cf. ZV12). Wat betreft de verdere uitbouw van de mobiliteitsinfrastructuur wordt voorgesteld een nieuwe intentie toe te voegen m.b.t. speel- en leefstraten (ZV22).

5.10.2 Voorstellen tot herformulering van intenties

5.10.2.1 Economische principes

- ZV1: In de stad wordt in het algemeen de mobiliteitsvraag en in het bijzonder het autoverkeer beheerst door de (creatie van) nabijheid, dichtheid en verwevenheid van functies en activiteiten.
- ZV2: De bereikbaarheid van knooppunten en poorten en van stadswijken die centrumfuncties vervullen, wordt op een selectieve manier gewaarborgd.
- ZV3: Aan de complexe vervoersvraag gedifferentieerd in tijd en ruimte wordt tegemoet gekomen door een efficiënte en evenwichtige inzet van vervoersmodi en infrastructuur waarbij het STOP-principe wordt gerespecteerd.
- ZV4: De stad is op maat van voetgangers en fietsers.
- ZV5: Het openbaar vervoer in de stadsregio wordt uitgebouwd als een volwaardige vervoersmodus, met voldoende overstapfaciliteiten, een vlotte doorstroming en voldoende aanbod ook 's avonds en tijdens het weekend.
- ZV6: In de stad wordt pas in laatste instantie een beroep gedaan op de auto om zich te verplaatsen.
- ZV7: In de stad is er een gedifferentieerd parkeerbeleid waarbij bewoners hun auto of fiets makkelijk kunnen stallen.

- ZV8: Aan bedrijven en handelszaken die in de stad gewenst zijn, is een goede en aangepaste distributie van goederen mogelijk.
- ZV9: De locatie van bedrijven binnen de stadsregio wordt afgestemd op een goede ontsluiting van het goederentransport.
- ZV10: In de stad is er voldoende aandacht voor alternatieven (vb. gebruik ICT en variabilisering tijdsvensters) om de vervoerstromen in de stadsregio onder controle te houden.

5.10.2.2 Sociale principes

- ZV11: In de stad neemt de verkeersveiligheid toe. Daarbij gaat de aandacht vooral naar preventie, verkeerseducatie, infrastructurele oplossingen en handhaving.
- ZV12: Door een goede fysieke en mentale toegankelijkheid van vervoersmodi en infrastructuur kan iedereen zich vlot en zo zelfstandig mogelijk in de stad verplaatsen. Er is hierbij aandacht voor de verbindingen tussen stedelijke ruimtes en voorzieningen via een fysiek weefsel die de autonome mobiliteit garandeert (bvb speelroutes).
- ZV13: In de stad is het openbaar vervoer voor iedereen betaalbaar.
- ZV22: In de stad wordt er ruimte gemaakt voor bespeelbare en beleefbare starten. Dit draagt bij tot ontmoeting, buurtbeleving, leefbaarheid en spel.

5.10.2.3 Fysiek-ecologische principes

- ZV14: Om geurhinder en luchtverontreiniging in de stad te vermijden, wordt milieuvriendelijk transport aangemoedigd. Dit komt ook de gezondheid van de bewoners en stadsgebruikers ten goede.
- ZV15: In woonbuurten worden omwille van gezondheidsproblemen geluidshinder en trillingen (o.m. ten gevolge van verkeer en vervoer) vermeden.
- ZV16: In de stad wordt visuele hinder afkomstig van verkeer vermeden.
- ZV17: Om open en groene ruimten in de stad te sparen, worden zuinig ruimtegebruik en maximale bundeling van infrastructuren bevorderd.

5.10.2.4 Institutionele principes

- ZV18: Een geïntegreerde aanpak rond mobiliteit (veiligheid, hinder, luchtverontreiniging, toegankelijkheid, infrastructuur) wordt op wijk-, op stadsregionaal en op Gewestelijk niveau gehanteerd.
- ZV19: In de stad worden alle actoren geïnformeerd en geresponsabiliseerd inzake verkeersleefbaarheid en verkeersveiligheid. Ieder moet hier zijn verantwoordelijkheid kennen en dragen.
- ZV20: De informatie- en communicatieverstrekking inzake mobiliteit (vb. veiligheidscampagnes, wegenwerkeninfo, fietsroutekaarten, parkeergeleidingssystemen, sensibilisatie, etc.) is in de stadsregio goed uitgebouwd.
- ZV21: In de stad is er een zo groot mogelijke participatie op maat van alle betrokkenen aan de besluitvorming inzake mobiliteit.

5.11 Beleidsdomein zorg en opvang

5.11.1 Toetsing aan de bouwstenen voor een kindvriendelijke stad

Een belangrijk knelpunt dat naar voor kwam in de focusgroep over zorg en opvang betreft een onevenwicht in de aandacht voor enerzijds de uitbouw van een voldoende en kwaliteitsvolle zorginfrastructuur, dat in veel intenties wordt behandeld (het 'aanbodverhaal') en anderzijds de stem en beleving van de doelgroep waartoe zorg en opvang zich richt, dat slechts beperkte aandacht krijgt (het 'vraagverhaal'). Dit is zeker een aandachtspunt voor wat betreft kinderen en jongeren en nog meer voor wat betreft kinderen en jongeren die opgroeien in armoede. Deze laatste groep moeten zelf meer betrokken kunnen worden bij voeren van een zorgbeleid. Daarom wordt voorgesteld een nieuwe intentie toe te voegen die werd opgenomen bij de transversale intenties (T3).

Gezien zorg en opvang een bijzonder breed domein dekt is het niet mogelijk om op het niveau van de intenties alle deelgebieden te benoemen. Niettemin is de maatschappelijke vraag naar de verdere uitbouw van de kinderopvang een punt dat hoog op de agenda staat. Daarom is er een voorstel tot toevoeging van een nieuwe intentie m.b.t. kinderopvang (ZO14). Aandacht voor een kindfocus in de uitbouw van de zorgverlening is verder reeds vervat in ZO1, waar wordt gesteld dat elkeen een beroep kan doen op zorg en opvang die afgestemd is op de *behoefte* en *aansluit op de leefomgeving*.

5.11.2 Voorstellen tot herformulering van intenties

5.11.2.1 Economische principes

- ZO1: Iedereen kan een beroep doen op een zorg/opvang die afgestemd is op hun behoeften (zorg en opvang op maat) en die indien wenselijk zo veel als mogelijk aansluiten op de (vertrouwde) leefomgeving.
- ZO2: Personen die potentieel zelfredzaam zijn, kunnen aanspraak maken op ondersteuning om zelfstandig te blijven wonen en leven.
- ZO3: Mantelzorgers krijgen voldoende actieve ondersteuning.
- ZO4: In het stedelijk gebied is de gezondheids- en welzijnzorg uitgebouwd op alle niveaus/echelons. Basiszorg, crisisopvang en geprofessionaliseerde zorg worden op elkaar afgestemd, bv. door duidelijke zorgtrajecten.

5.11.2.2 Sociale principes

- ZO5: Het zorg- en opvangsysteem in de stad is voldoende aangepast aan de diversiteit in de stad.
- ZO6: Alle kwetsbare en kansarme mensen kunnen (zelf) beschikken over een geïndividualiseerd menswaardig inkomen of een uitkering.
- ZO7: De zorg en de (collectieve) voorzieningen in de stad zijn toegankelijk (mentaal en fysiek) en makkelijk bereikbaar. Deze zijn ook ingebed in de stad en het stadsleven.
- ZO8: De zorg en opvang in de stad zijn voor iedereen financieel haalbaar, mede door een laagdrempelig eerstelijnsaanbod.
- ZO9: In de stad zorgen een sterk sociaal weefsel in het algemeen en persoonlijke netwerken in het bijzonder ervoor dat mensen indien gewenst zoveel als mogelijk in de vertrouwde omgeving verzorgd of opgevangen kunnen worden.
- ZO14: In de stad is er een toegankelijk aanbod van kinderopvang voor alle bevolkingsgroepen.

5.11.2.3 Fysiek-ecologische principes

- ZO10: Gezondheids- en welzijnsdiensten in de stad hebben aandacht voor milieuzorg.
- ZO11: De openbare ruimte in de omgeving van de voorzieningen en instellingen wordt aangepast aan de noden van de gebruikers.

5.11.2.4 Institutionele principes

- ZO12: Op basis van een actieve dialoog met de zorgverstreker(s) kunnen burgers op een relatief eenvoudige manier hun eigen zorg zelf regelen en organiseren.
- ZO13: Tussen de verschillende welzijns- en gezondheidsactoren en de andere betrokken actoren uit basisinstituten (politie, onderwijs, tewerkstelling, huisvesting,...) is er een goede samenwerking en afstemming. Alle actoren nemen optimaal hun verantwoordelijkheid op.
- ZO14: Er wordt een kwaliteitsvolle informatie- en communicatiestrategie ontwikkeld zodat burgers op de hoogte zijn van het aanbod en vlot hun weg vinden naar de gezondheids- en welzijnszorg.

6 Conclusies

In deze tekst hebben we de krijtlijnen uitgetekend voor een visie op de positie van kinderen en jongeren in de stad en een eerste vertaling daarvan op het niveau van de beleidsintenties die aan de basis liggen van de stadsmonitor. Vier bouwstenen werden naar voor geschoven die in hun onderlinge samenhang een perspectief kunnen bieden om de belangen van kinderen en jongeren mee te nemen in het vorm geven aan een kindvriendelijke stad: het erkennen van kinderen en jongeren als stedelijke medeburgers, participatief werken, leefwereld gericht werken en infrastructureel werken. Deze drie bouwstenen operationaliseren het stedelijk burgerschap van kinderen en jongeren en proberen aldus een verdere concretisering te zijn van een kinderrechtenbenadering op de kindvriendelijke stad. Toch blijven er een aantal discussies open die wijzen op een aantal steeds terugkerende spanningsvelden. Een eerste spanningsveld betreft de verhouding tussen het streven naar enerzijds een leefbare en duurzame stad en anderzijds een kindvriendelijke stad. Dit spanningsveld betreft de vraag in welke mate het definiëren van de specifieke noden en behoeften van kinderen en jongeren in de stad zich verhoudt tot de ruimere stedelijke samenleving. Tijdens de rondetafelgesprekken kwam in het kader van deze oefening af en toe de uitspraak naar voor dat *wat goed is voor kinderen, goed is voor de hele samenleving*. Wij zouden deze stelling willen omdraaien. Een duurzame en leefbare stad komt alle stadsbewoners ten goede, dus ook kinderen en jongeren. Een kindfocus op de stadsmonitor is in dat opzicht een *flankerend* perspectief op het reeds uitgetekende kader van duurzaamheid en leefbaarheid. Flankerend betekent dat de kindvriendelijke stad geen concurrerend kader is voor het kader van duurzaamheid en leefbaarheid, maar dat vanuit de minder sterke maatschappelijke positie van kinderen en jongeren een extra toets op dit kader gewenst is. Deze toets maakt gebruik van de vier bouwstenen voor een kindvriendelijke stad. Vanuit een kinderrechtenperspectief betekent dit dat kinderrechten niet kunnen worden gedacht zonder hierbij ook aandacht te hebben voor rechten van volwassenen. In die zin is de conceptualisering van 'mensenrechten van kinderen' i.p.v. kinderrechten mogelijks preferabel omdat hierbij de klemtoon komt te liggen op de belangen van kinderen in relatie tot de belangen van volwassen medeburgers, eerder dan als conflicterende belangen.

Een tweede spanningsveld betreft de vraag in welke mate in het kader van een leefbare en duurzame stad zoals die wordt geoperationaliseerd in de visiematrix van de stadsmonitor, aangevuld met de hier voorliggende visietekst over een kindfocus in deze stadsmonitor, de ontwikkeling van intenties en daaruit voortkomende indicatoren ruimte laat om kindvriendelijkheid te denken 'van onderuit', vanuit de dagdagelijkse ervaringen van kinderen en jongeren zelf, de betekenis die zij geven aan het stedelijk gebeuren en de mogelijkheden die zij zelf zien om zich goed te voelen in deze stad. Het ontwikkelen van intenties en indicatoren dient daarom noodzakelijkerwijs aangevuld te worden met een visie op de kindvriendelijke stad als leerproces. Dit leerproces omvat een voortdurend zoeken naar en kennis over de betekenis die kinderen en jongeren zelf geven over opgroeien en leven in de stad. De kindvriendelijke stad is dan ook geen vastomlijnde doelstelling die omschreven kan worden aan de hand van een set universeel geldende indicatoren, maar vergt een voortdurende lerende/onderzoekende houding van beleidsmakers.

7 Geraadpleegde literatuur

- Bernet, J. T. (Ed.). (1990). *The educating city. I congrés internacional de ciutats educadores*. Barcelona.
- Bezmez, D. (2013). Urban citizenship, the right to the city and politics of disability in Istanbul. *International Journal of Urban and Regional Research*, 37(1), 93-114.
- Biesta, G. (2011). *Learning democracy in school and society. Education, lifelong learning and the politics of citizenship*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Bouverne - De Bie, M. (2001). Jeugdwerk en kinderrechten: van bescherming, over dienstverlening, naar participatie ... en terug? In E. Verhellen (Ed.), *Kinderrechtengids*. Gent: Mys&Breesch.
- Bouverne - De Bie, M. (2005). Armoede en kinderrechten. *T.J.K.*, 6(3), 115-121.
- Bouverne - De Bie, M., & De Visscher, S. (2008). Participatie: een sleutelbegrip in de samenlevingsopbouw. In A. Desmet, H. Baert, M. Bouverne - De Bie & L. Verbeke (Eds.), *Handboek samenlevingsopbouw in Vlaanderen* (pp. 41-53). Brugge: Die Keure.
- Bral, L., & Schelfaut, H. (Eds.). (2013). *Steden binnenstebuiten! Analyses op stadsmonitor 2011*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Cantillon, B., Storms, B., Verbist, G., & Van den Bosch, K. (1995). *Wegen naar een grotere doelmatigheid van kinderbijslag en belastingaftrek voor kinderen ten laste*: Centrum voor Sociaal Beleid - Universiteit Antwerpen.
- Coussée, F., & Roets, G. (2011). Lokaal vrijetijdsbeleid: tussen vereniging en voorziening. *Handboek Lokaal Jeugdbeleid*(Afl. 8).
- Dasberg, L. (1981). *Grootbrengen door kleinhouden als historisch verschijnsel*. Meppel: Boom.
- De Visscher, S., Reynaert, D., & Bouverne - De Bie, M. (2012). Kinderrechten als referentiekader voor kindvriendelijkheid: opvattingen en discussies. *T.J.K.*, 13(1), 40-52.
- Hendrick, H. (1997). Constructions and reconstructions of British childhood: An interpretative survey, 1800 to the present. In A. James & A. Prout (Eds.), *Constructing and reconstructing childhood* (pp. 34-62). London: Falmer Press.
- Hubeau, B. (2003). Versterk het recht buiten justitie. *Alert*, 23-28.
- James, A., & Prout, A. (Eds.). (1997). *Constructing and reconstructing childhood*. London: Falmer Press.
- Lawy, R., & Biesta, G. (2006). Citizenship-as-practice: the educational implication of an inclusive and relational understanding of citizenship. *British Journal of Educational Studies*, 54(1), 34-50.
- Lefebvre, H. (1968). *Le droit à la ville*. Paris: Anthropos.
- Louv, R. (2006). *Last Child in the Woods: Saving Our Children from Nature-deficit Disorder*. Algonquin Books.
- Meire, J. (2013). *Over vrijbuiters en ankertijd*. Brussel: Kind en Samenleving.
- Mortier, F. (1999). De verschijning van het kind: ethiek van de omgang tussen kinderen en volwassenen *Kind in de eenentwintigste eeuw* (pp. 39-44). Gent: VBJK.
- Mortier, F. (2002). We zijn allemaal kinderen: bruggen tussen rechten voor kinderen en rechten voor volwassenen. *T.J.K.*, 3, 10-17.
- Raes, K. (2001). *Controversiële rechtsfiguren. Rechtsfilosofische excursies over de relatie tussen ethiek en recht*. Gent: Academia Press.
- Reynaert, D., Bouverne - De Bie, M., & Vandevelde, S. (2010). Children's rights education and social work: contrasting models and understandings. *International Social Work*, 53(4), 443-456.
- Rogiers, F. (2005). Het syndroom van Madurodam. In L. De Rycke, L. Ackaert, M. Labre, G. Van Hove, E. Castermans, G. Kaesemans & F. Rogiers (Eds.), *De Kliksons voorbijgeklikt. Reflecties van op de zijlijn* (pp. 165-178). Antwerpen: Garant.
- Spatscheck, C. (2012). The socio-spatial approach to social work. *Social Work & Society*, 10(1).
- Stuyck, K., & Jacques, A. (2013). Duurzame en leefbare steden, ook voor kinderen? In L. Bral & H. Schelfaut (Eds.), *Steden binnenstebuiten! Analyses op de stadsmonitor 2011* (pp. 167-197). Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

- Van Gils, J., & Van Rumst, K. (2002). *Publieke ruimte: kinderen toegelaten*. Meise: Netwerk Kindvriendelijke Steden.
- Vanhelsuwé, E. (1974). *Recreatieruimten voor stadskinderen*. Antwerpen: Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij.